אחדות
egység
ירחון יהדות הונגריה
XXVI. ÉVFOLYAM, 89. SZÁM • 2016. OKTÓBER • 500 Ft
5777. TISRI • תשרי תשע"ז • ב"ה
MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

MI ZSIDÓK HOVA ÁLLJUNK?
Amerika választ

A „TRÉFENE MEDINÉTŐL" A „GOLDENE MEDINÉIG"

BEMUTATKOZIK ÚJLIPÓCIA ÚJ RABBIJA

KEDVES OLVASÓ!

A hagyomány szerint Ros Hásánákor, a zsidó újév napján az Örökkévaló mindenkiről eldönti, mi vár rá a következő évben és beírja a megfelelő könyvbe: az életébe, vagy halálába. Tíz nappal később, Jom Kipurkor ez az ítélet megpecsételtetik. A jó hír az, hogy van lehetőségünk javítani a helyzetünkön: Elul hónap, majd a két ünnep közötti tíz nap remek alkalom, hogy imával, megtéréssel és adakozással javítsunk a megítélésünkön.

Ebben az időszakban azon igyekszünk, hogy bocsánatot kérjünk és adjunk. Figyelem, ezt nem lehet elspórolni! Nincs az az ima, az az adomány, ami semmisé teheti, ha valakinek a lelkébe gázoltunk! Az Örökkévaló nem bocsáthat meg megsértett anyósunk vagy haragvó szomszédunk helyett, ez a mi feladatunk – ahogy az is, hogy tiszta szívből megbocsássunk azoknak, akik ezt kérik.

Elul van, gyűjtögetjük a micvákat és készülődünk a következő számadásra. Ki lesz életre beírva, és ki halálra? Kire vár gazdagság, egészség, fejlődés, és kire mindezek ellentéte? Gyűjtögetjük jócselekedeteinket a „zsákocskánkba", abban a reményben, hogy hasznunkra válik majd, amikor átlépünk az újévbe.

Kicsit úgy vagyunk vele, mint azok, akik egykor hajókra szálltak és elindultak az Újvilágba, ahol jobb életet, nagyobb biztonságot és szabadságot reméltek. Nekik is dönteniük kellett, mi kerüljön a zsákjukba, amivel nekivágnak az útnak. Mit vigyenek magukkal, ami hasznukra válik hátrahagyott életükből? Milyen ajánlólevél, milyen bizonyíték jön majd jól, ami segíti majd őket a boldogulásban?

Ebben a lapszámunkban mi is – ahogy az egész világ – az Egyesült Államokra figyelünk, ahol ezen az őszön eldől, milyen jövőre ítéli Amerika népe önmagát, és vele együtt sok szempontból a világot is. Ismerkedjünk hát meg az amerikai zsidósággal, gyökereikkel, múltjukkal, jelenükkel!

Lapunk mellékleteként megtalálja az 5777. zsidó évre vonatkozó falinaptárt, valamint egy hagyományos *Luách*ot, melyben a következő év minden tudnivalója megtalálható a gyertyagyújtási időpontoktól az ünnepi szokásokig.

Szerkesztőségünk nevében engedje meg, hogy ezzel a lapszámmal kívánjunk önnek, és az egész zsidó népnek jó évet. Írattassunk és pecsételtessünk be egészségre, biztonságra és boldogságra!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Ha érdekesnek találta írásainkat, és szeretne még több zsidó témáról olvasni, csatlakozzon a havonta megjelenő Egység magazin előfizetőinek táborához!

Fizessen elő most a mellékelt megrendelőszelvényen vagy a
www.fizetes.zsido.com
oldalon a 2017-es évre, és a 2016-ban megjelenő további számainkat ingyen postázzuk önnek.

Újságunk korábbi lapszámait a
www. zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 2680183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Mi zsidók hova álljunk?

MI ZSIDÓK HOVA ÁLLJUNK?
„Az amerikai zsidóságot kiemelt választói csoportként kezelik az elnökjelöltek, s gyakran fogalmazzák meg gondolataikat a zsidó közösségek sorsáról szerte a világban."

11. oldal

10. oldal

EGY ZSIDÓ AZ ELVESZETT TÖRZS FÖLDJÉN?
„Kolumbusz Amerikába érkezését követően első két levelét nem a királyi udvar számára, hanem két zsidó származású támogatójának címezte, akik valójában utazásának legnagyobb részét finanszírozták."

27. oldal

HÍD AZ ELFOGADÁS FELÉ
Interjú Gárdos Péterrel
„A magyar társadalom egy önmagába zárkózó, elutasító közeg, amelyben nagyon nehéz zsidó identitásról beszélni."

egység MAGAZIN

Kiadja a Chabad Lubavits – Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna, Fuchs Jehosua, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Dallos Katalin

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza. Kérjük, ne dobja el!

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

SMÚZ
2 | A szerkesztő levele
Micvákat gyűjtögetünk
4 | Hírek

REBBE
5 | Jesivák növendékei, egyesüljetek!
A lubavicsi Rebbe üzenete a magyar zsidóságnak 1937-ből

HOHMECOLÓ
6 | Brooklynon innen és túl
Az amerikai zsidóság története
8 | Rebbék és elnökök
Vezetők egymás közt
10 | Egy zsidó az elveszett törzs földjén?
Városi legendák az USÁ-ból
11 | Mi zsidók hova álljunk?
Amerika választ
12 | Vejek háborúja
A zsidókártya az amerikai elnökválasztásban
14 | Ma legalább együtt félünk
Interjú Andrew Baker-rel, az AJC nemzetközi zsidóügyi igazgatójával

JIDDISKÁJT
21 | A „tréfene medinétől" a „goldene medinéig"
Amerika megítélése a rabbinikus irodalomban

KILE
26 | „Itt biztonságban érezzük magunkat"
Interjú Glitsenstein Sámuel rabbival
27 | Híd az elfogadás felé
A zsidó mesék – gyerekekkel – folytatódnak
Interjú Gárdos Péterrel

MISPÓHE
28 | Túl a mézes almán
Ros hásánái asztal a világ körül
30 | A király a mezőn jár – mese
31 | Rejtvény

ÉCESZGÉBER
32 | Az antiszemitizmus evolúciója
Legújabbkori antiszemitizmus

ÚJ TANÉV – ÚJ LEHETŐSÉGEK A BÉT MENÁCHEMBEN

Szeptember elsején tanévnyitóval indult a Bét Menáchem Héber-Magyar Kéttannyelvű Általános Iskolában is a tanév. A gyerekeket és szüleiket az intézmény vallási, valamint világi igazgatónői, *Oberlander Batsheva* rebbecen és *Zámbó Kálmánné* köszöntötték. Az évnyitón köszöntötték az elsősöket, az új pedagógusokat és azokat a felsőbb éveseket, akik más iskolákból érkeztek ebben a tanévben.

Az iskola idén is sok újdonsággal készült a tanévre: ettől az évtől főállású fejlesztőpedagógus támogatja a diákok iskolai életét, mivel az intézményben kiemelt fontosságot tulajdonítanak az egyéni fejlesztésnek. Emellett új, interaktív héber nyelvi programot vezettek be, így az elsősöket már egy új számítógépes program is segíti a nyelv minél alaposabb elsajátításában.

Természetesen a bölcsődében és az óvodában is megindult az élet: a kicsik augusztus utolsó napjaiban személyes ismerkedhettek meg leendő óvónőikkel, így a tanév első napján már ismerősként léptek be új csoportszobáikba.

ISMÉT ZSIDÓ TULAJDONBAN A VILÁG HARMADIK LEGNAGYOBB ZSINAGÓGÁJA

A plzeňi nagyzsinagóga a második legnagyobb Európában és a harmadik a világon. Az orosz, mór és indiai stíluselemeket ötvöző épületet 1893-ban adták át. Plzeňben 1338-óta élnek zsidók. Többször kiűzték őket a városból, de mindannyiszor visszatértek és újjáépítették a közösségüket. A háború előtt a város zsidó lakossága 3200 főt számlált. A holokauszt után a visszatért túlélők ismét használatba vették a nagyzsinagógát, s 1973-ig rendszeresen tartottak benne istentiszteleteket. 1993 és 1995 között alapos felújítást végeztek az épületen, majd múzeumként és koncertteremként kezdték használni.

A néhány tucatnyira zsugorodott közösség tagjai nagyünnepeken egy oldalszobát kaptak használatra. A hitközség azt reméli, hogy a hamarosan beköszöntő Ros Hásánát már ismét a nagyzsinagógában ünnepelhetik.

MÁSODSZOR IS SIKER VOLT A SÓLETFESZTIVÁL

Nyolcezer sólet, tízezer látogató: a nyár utolsó vasárnapján hatalmas sikert aratott a területében és programjaiban kibővített II. Sóletfesztivál. Az EMIH által az erzsébetvárosi Kazinczy utcában megtartott, tízezer vendéget vonzó rendezvény minden korosztályt jóllakatott, és nemcsak sólettel. A gasztronómiai-kulturális fesztivál bebizonyította: kell és lehet is népszerű új hagyományokat teremteni a zsidó közösségi életben, sőt, akár azon túl is.

A hivatalos megnyitón az Erzsébetvárosi Önkormányzat nevében *dr. Vető Marietta* alpolgármester köszöntötte a megjelenteket. *Köves Slomó,* az EMIH vezető rabbija arról beszélt, hogy a Talmudban az áll: nagy dolog az evés-ivás, mert közel hozza az embereket egymáshoz. „Értékes dolog, hogy ilyen fesztivált lehet rendezni ma Budapesten, ahová emberek ezrei jönnek el, <<belekóstolni a zsidóságba>>, és itt megismerhetik az EMIH körüli szervezetek munkáját is” – hangsúlyozta.

AZ EMIH AZ ELSŐK KÖZÖTT SZÓLALT FEL BAYER KITÜNTETÉSE ELLEN

Hatalmas botrányt kavart, hogy a Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetést vehette át Bayer Zsolt újságíró, a Magyar Hírlap publicistája. Bayert három hónappal korábban 250 000 forintra büntette a Médiatanács gyűlöletkeltő és kirekesztő tartalom közlése miatt. A zsido.com-nak nyilatkozva *Köves Slomó,* az EMIH vezető rabbija azt mondta: „Nehezen tudom értelmezni, hogy aki hétről hétre a gyűlölködéssel hívja fel magára a figyelmet, miért és milyen teljesítményre érdemel állami kitüntetést. A zsidó közösség számára kifejezetten bántó, hogy Bayer, aki nem egyszer antiszemitának is minősíthető szöveget írt, bármilyen állami elismerésben részesül.”

„A dühös és mellőzött kisember ressentiment-járól Nietzsche óta tudjuk, hogy minden irracionális gyűlölet alapja. Ezt jutalmazni és társadalmi példává emelni egy jelentős állami elismerés által több mint szerencsétlen.” – nyilatkozta *Bodnár Dániel,* a TEV elnöke.

FORRÁS: ZSIDO.COM/HIREK

JESIVÁK NÖVENDÉKEI, EGYESÜLJETEK!

A LUBAVICSI REBBE ÜZENETE A MAGYAR ZSIDÓSÁGNAK 1937-BŐL

A Szent Nyelv elnevezéseiben semmi sem esetleges: már a nevet alkotó betűk is jelzik a megnevezett dolog legfontosabb vonásait. – tanította a lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi.

Az újév héber neve, Ros Hásáná, szó szerinti jelentése nem „az év kezdete", hanem „az év feje". Vagyis újév napja úgy viszonyul az év többi napjához, mint a fej a többi testrészhez. A fej és a többi testrész viszonyának három szintjét ismerhetjük fel: (a) Az agy a test egészének, illetve egyes szerveinek működését irányítja. (b) Egyedül az agyban van valamennyi szerv életerejének központja, hiszen a test különböző szervei mind az agy egy-egy részéhez kapcsolódnak. (c) Az agy képessége a legnagyszerűbb emberi tulajdonság, a gondolkodás. Ros Hásáná napját e három fizikai funkció szellemi megfelelője jellemzi:

(a) Ros Hásáná napján tesz fogadalmat a zsidó, hogy még inkább jeleskedik a Tóra egészének betartásában, hiszen az ezen a napon tett fogadalmak meghatározzák az Örökkévaló szolgálatát az egész elkövetkező évben.

(b) Ros Hásáná napján veszi kezdetét a Tsuvá tíz napja (amit általában „bűnbánat"-nak fordítanak, holott pontos fordítása „visszatérés"). Mivel egyedül a tsuvá foglalja magába az összes micvát, ezért az őszinte tsuvá megbocsátást nyer a micvák betartásának korábbi hiányosságaiért.

(c) Végül Ros Hásáná talán legfontosabb jellemzője az ember és az Örökkévaló közötti teljes, lehető legnagyszerűbb kapcsolat. Bölcseink szerint (Talmud, Ros Hásáná 16a.) Ros Hásáná napján az Örökkévaló arra kéri az embert, hogy „fogadj el uralkodóul magad felett", s ezért Ros Hásáná egyik vezérfonala az Örökkévaló uralmának elismerése. Ez köti össze az embert magával Istennel.

A hetedik lubavicsi rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi tanítása után egy, az ünnephez, a magyar zsidósághoz és a lubavicsi mozgalomhoz kapcsolódó különlegesség – a hatodik lubavicsi rebbe, Joszéf Jichák Schneerson, felhívása a magyar jesiva növendékekhez 1937-ból, ahogy az a *Zsidó Újság*ban megjelent:

אללגעמיינע יידישע צייטונג

ZSIDÓ UJSÁG

AZ ORTHODOX ZSIDÓSÁG FÜGGETLEN HETILAPJA

ALAPÍTOTTA: Groszberg Lipót

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, VII., SIPOTCA 18. TELEFON: 1-[illegible]. ELŐFIZETÉSI ÁRA: EGÉSZ ÉVRE 20 PENGŐ

SZERKESZTI: Groszberg Jenő

„Érdekes felhívást kaptunk. A feladó Joszéf Jichák Schnéursohn, lubavicsi rebbe (címe: Otwock, Prusa 6, Polen), akit tudvalevőleg kiutasított a szovjet zsarnokság, mert a kormánytilalom ellenére jesivát tartott fenn és Tórát tanított. Most Lengyelországban lakik és igyekszik ősének, Reb Snéur Zálmán Ladier-nek, az ún. „Ráv"-nak, haszidikus rendszerét terjeszteni.

A rebbének, Bécsben lévén, alkalma volt magyarországi rendszerű jesivát járt ifjakkal összejönnie. Viselkedésük és gondolatviláguk annyira megtetszett neki, hogy a közelgő ünnepek alkalmára felhívást bocsátott ki a magyar és szlovák jesivák fiatalságához. A szózat szívhezszóló szavakkal beszél arról, hogy:

„Elul hónap az előkészítés hónapja, hogy méltóan fogadhassuk az új esztendőt, amely váljon számunkra testi és lelki szempontból áldássá." A rebbe közli családi tradícióként a Báál Sém egyik Tóra-magyarázatát, amelyet elul újholdjának megáldásánál mondott. „Lülé hiszmaamónü, ki ató sávnü ze páámójim", „Ha nem késlekedünk már kétszer is visszatértünk volna" (*1Mózes* 43:10.). Ezt a verset úgy magyarázta, hogy az első szót mely „elul" betűit tartalmazza, célzásnak vette elul hónapjára és így fordította: „Ha elulban időt szánunk rá, hogy megcsináljuk a lélek számvetését, akkor kétszeresen tértünk meg". Mert a Ros Hásáná jelenti az egyetemleges megtérést, amikor Isten világuralmát magunkra vállaljuk, a Jom Kippur pedig jelenti az egyéni megtérést, s ezen kétszeres megtérés függ a lelki számvetéstől, amit az ember csinál elul havában.

Majd azokhoz a növendékekhez fordul, akik haszid családból származnak, vagy akik ennek a rendszernek a tanát el akarják sajátítani. Ezeknek a következőket ajánlja:

„Elul és tisri hónapokban ketten-hárman álljanak összse, tanuljanak a haszidizmusra vonatkozó fejtegetést és állapítsanak meg pontos időszakot az átismétlésre. Erev Ros Hásáná minchája előtti egy órával, egész az ünnep kimeneteléig, a szabad időben állandóan mondjanak *T'hillimet* (Zsoltárokat), hogy egyáltalában ne juthassanak profán beszélgetéshez. Ne dohányozzanak az ünnep napjain. Erre a két napra szervezzék meg az állandó, éjjel-nappali T'hillim-mondást, lehetőleg tíz-tíz tagból álló csoport recitálja azt két vagy három órát fölváltva, úgy hogy ez a láncolat az egész ünnepen meg ne szakadjon."

„A jesivák növendékei, az erkölcsi világrend oszlopai, egyesüljenek, együttes erővel tanuljanak, és mindegyik igyekezzék a gyakorlati életben működő hozzátartozóit és ismerőseit arra indítani, hogy a mindennapi Tóratanulásra valamennyi időt szakítsanak."

A buzdító felhívás így végeződik:

„Kívánok szeretett és drága növendékek, nektek, szüleiteknek, testvéreiteknek és családotoknak jó és kellemes évet testiekben és szellemiekben. Barátotok, aki megáld benneteket, határtalan szeretettel:

Józef Jichák (Schnéursohn)"

Zsidó Újság, 1937. szeptember 5. erev Ros Hásáná alapján

BROOKLYNON INNEN ÉS TÚL

Az amerikai zsidóság története

„Amerikába megyünk!" – mondta Tevje, a Hegedűs a háztetőn főszereplője, miután családjával együtt az orosz pogromok kezdetén kénytelenné vált maga mögött hagyni addigi otthonukat. A tejesember történetét ugyan csak a képzelet alkotta, az Európából és a világ több más pontjáról egykor Amerikába érkező zsidók valós tömegei új hazára találva olyan nagy jelentőségű közösséget alkotnak napjainkban, melynek történetével több dimenzió mentén is érdemes megismerkedni. **HORVÁTH IVETT ÍRÁSA**

Az Amerikai Egyesült Államokban élő zsidóság jelenlegi lélekszámát nehéz pontosan megbecsülni, ugyanakkor a legtöbb kutató egyetért abban, hogy napjainkban 6-7 000 000 fő közé tehető a közösség mérete. A zsidóság ezzel a számmal az amerikai lakosságnak közel 2%-át alkotja – miközben az első hivatalosan közzétett adatok szerint 1880-ban mindössze még csak 250 000 zsidó élt a világ harmadik legnagyobb területű országában. De honnan és mikor érkeztek a kontinensre?

A KEZDETEK

Az Amerikában élő zsidó lakosság többsége közép-európai és német – *askenázi* – gyökerekkel rendelkezik, elsőként mégis szefárd területekről származó csoportok telepedtek le a kontinensen. Dél-Amerikában az egykori spanyol királyi udvar utasítására kiűzött zsidók jelentek meg először a nagy felfedezők idején – sőt, egyes feltételezések szerint maga Kolombusz Kristóf is zsidó származású volt (*lásd keretes írásunkat*).

Az Észak-Amerikába érkező zsidók története 1654-re nyúlik vissza, amikor egy huszonhárom főből álló társaság Manhattan szigetén szállt partra. Az Új-Amszterdam (*később New York*) területén letelepedő zsidók Brazíliából érkeztek – azután, hogy a déli állam holland fennhatóság alól ismét Portugália befolyása alá került, és megtiltották számukra az ottmaradást. A frissen letelepedett szefárd eredetű csoporthoz pár évtizeden belül sorra megérkeztek az első askenáziak is, akik közül

Az első zsidó közösségek az Egyesült Államokban

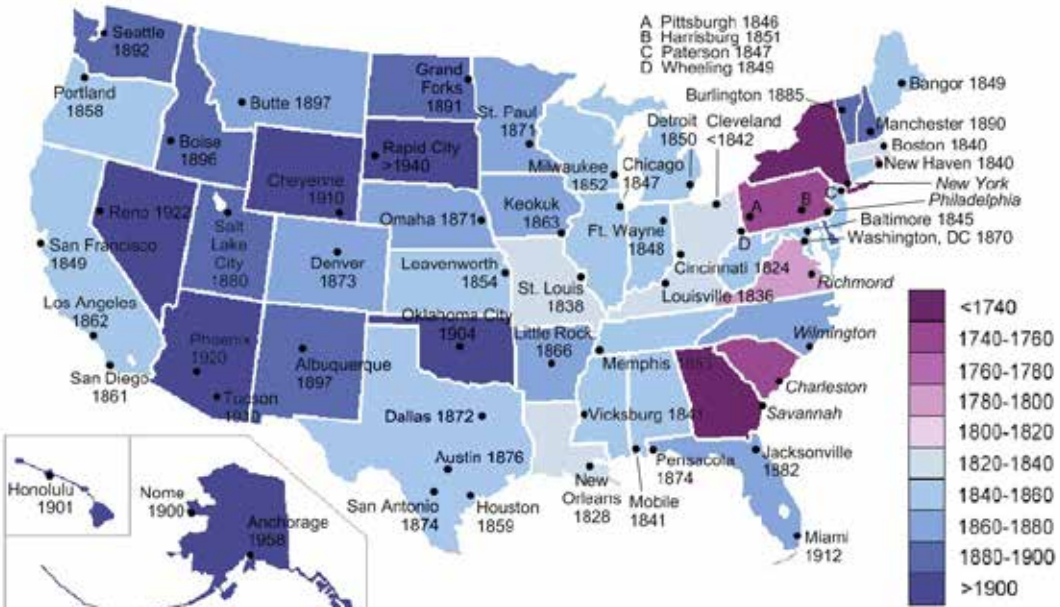

FOTÓ: BAIN NEWS SERVICE – LIBRARY OF CONGRESS; KHEEL CENTER; WHITEHOUSE.GOV

sokan kereskedői munkákat vállaltak és Philadelphia, Charleston, Savannah, valamint Newport növekvő zsidó közösségének tagjaivá váltak a 17. század derekán.

EGYENJOGÚSÁG

Habár a dél-amerikai földekről északra vándorló zsidó csoportok abban a reményben foglalták el új otthonukat, hogy végre nyugodt életre találhatnak, hamar elutasítással kellett szembenézniük. Peter Stuyvesant, Új-Amszterdam kormányzója antiszemita indulatoktól felbuzdulva „álnok fajzatnak" nevezte az újonnan érkezőket, akik az idő haladtával csak fokozatosan nyertek befogadást. Áttörést végül az Amerikai függetlenségi háború hozott magával, amely során a zsidók közül száznál is többen álltak hazájuk szolgálatába. Az összecsapásokat követően az amerikai *Alkotmány* 1787-es szövege és a *Bill of Rights* 1791-es módosított változata egyenjogúságot biztosított a kisebbségek részére. Továbbá 1790-ben George Washington levelében személyesen is biztosította a newportbeli Héber Kongregációt arról, hogy az USA kormánya egyenjogúságot biztosít számukra, és ahogy az elnök hangsúlyozta: „nem ad jóváhagyást a bigottság számára, és sosem fog hozzájárulni az üldöztetésekhez". Végül 1877-ben utolsóként New Hampshire állama is politikai egyenlőséget ígért a közösség számára.

Welcome to the land of freedom!

KELETRŐL ÉRKEZŐK

A 19. század második fele újabb változásokat rejtett magában a zsidóság tagjai számára. Egyrészt az Amerikában jellemzővé vált gazdasági növekedés és politikai stabilitás olyan vonzó lehetőségeket biztosított, amely után vágyakozva több tízezer német, osztrák, magyar, lengyel és litván fiatal zsidó indult útnak a tengeren túlra. Másrészt 1881-ben, II. Sándor cár meggyilkolása után megkezdődött a pogromok első hulláma Oroszországban, ami miatt szintén zsidók tömegei választották célországként a szabadság ígéretét rejtő földet. 1870 és 1924 között minden korábbinál több zsidó, közel 2,5 millió fő érkezett az Egyesült Államokba, így számuk 1930-ra már a 4 milliót is meghaladta. Létszámbeli növekedésen túl a bevándorlók más módon is hatalmas változásokat vittek magukkal a fiatal kontinensre. A menekülők egy része hagyományhű és haszid irányvonalat képviselt – melynek megjelenése a kontinensen még sokszínűbbé tette az amerikai zsidóság életét.

A SOKAT REJTŐ 20. SZÁZAD

Az észak-amerikai zsidóság történetét kezdetek óta folyamatosan végigkísérő társadalmi és intézményi rendszerek fejlődése a 20. században is folytatódott. A magyar gyökerekkel rendelkező Henrietta Szold 1912-ben megalapította Amerika első és máig nemzetközi elismeréssel bíró női szervezetét, a Hadassah-t; valamint a cionizmus mozgalma is sorra fakasztott új hajtásokat a kontinensen.

Az első világháború kitörését követően azonban nemcsak katonai áldozatok szaggatták meg a zsidó közösségeket, hanem a közéletben is ellenséges hangok bukkantak fel és erősödtek meg az Egyesült Államok '20-as éveiben. A Fordművek alapítója, Henry Ford tulajdonában álló *Dearborn Independent* nevű kiadványban publikálták a „*Cion bölcseinek jegyzőkönyve*" című antiszemita pamfletet, valamint az amerikai kormány döntésére – főként a Kelet-Európából érkezők számának növekedésétől tartva – drasztikusan csökkentették a bevándorlók lehetőségeit.

Barack Obama az Oktatás és a (tudás) Megosztásának napja alkalmából fogadja a Chábád mozgalom képviselőit, 2015.

A Holokauszt szörnyűségeit magában rejtő második világháború során félmilliónál is több zsidó katona lépett harcba Amerika oldalán. Majd a győztes világbirodalom vezetőjeként Harry S. Truman elsők között ismerte el Izrael állam megalakulását 1948-ban. A hidegháború éveiben nemcsak zsidó származású tudósok, hanem zsidó szabadságjogi aktivisták is kiemelkedő eredményeket értek el az amerikai közéletben; a zsidóság vallásos közösségének jelentőségét a szekuláris világ is sorra elismerte. Ennek példájaként érdemes megemlékezni arról, hogy 1978-ban az amerikai kongresszus kezdeményezésére Jimmy Carter elnök Menachem Mendel Schneerson lubavicsi rebbe születésnapját az „*Oktatás és [tudás] Megosztásának Napjává*" nyilvánította.

ÚJ ÉVEZRED HAJNALÁN

A 2000-es évet sokan nemcsak millenniumi fordulópontként, hanem az amerikai zsidóság történetének egyik legjelesebb esztendőjeként is számon tartják, hiszen a történelemben ekkor fordult elő először, hogy ortodox zsidó politikust jelöltek egy amerikai vezető párt alelnöki pozíciójára, és Joseph Lieberman demokrata színekben elindulhatott a választásokon. Négy évvel később az amerikai zsidóság fennállásának 350. évét ünnepelhette, amelyet a kormány is hivatalos elismerésében részesített és máig egyenjogúságról biztosít.

REBBÉK ÉS ELNÖKÖK
VEZETŐK EGYMÁS KÖZT

Szülőházájukban a hatalom üldözte, és időnként be is börtönözte őket. Az Egyesült Államokban azonban nemhogy megbecsült vezetők voltak, de elnökök sora tartott fenn velük szoros kapcsolatot. Hogy hódították meg a lubavicsi rebbék az Egyesült Államokat? DÉNES ANNA ÍRÁSA

FRIERDIGE REBBE

A hetedik lubavicsi rebbe, Menachem M. Schneersohn kapcsolata az amerikai elnökökkel még apósa, a Frierdige (előző) Rebbe időszakának idejére nyúlik vissza. Az 1880-ban Lubavicsban született Joszéf Jichák Schneerson rabbit 1927-ben a szovjet rezsim forradalomellenes tevékenység vádjával halálra ítélte. Az érdekében közbenjáró emberjogi szervezetek, illetve magasrangú tisztviselők nyomására azonban előbb a halálos ítéletet tették semmissé, majd a rabságból is szabadon engedték. Útja először a Szentföldre, majd onnan Amerikába vezetett, ahol a korábban a szabadon bocsátásáért lobbizó Herbert Hoover elnök fogadta őt. A Frierdige Rebbe azonban, sokak biztatása ellenére, nem maradt az Egyesült Államokban, és csak 1940-ben, a holokauszt árnyékában tért oda vissza.

Menáchem Mendel Schneerson rabbi apósa halála után, 1950-ben vette át a lubavicsi mozgalom vezetését. Munkásságának leghangsúlyosabb eleme az oktatás volt. Kezdettől fogva jó kapcsolatot ápolt az Egyesült Államok elnökeivel és egyéb tisztségviselőivel, akik többnyire lelkes támogatói voltak programjának.

AMERIKAI ELNÖKÖK A REBBE IDŐSZAKÁBAN

1950-től a Rebbe 1994-ben bekövetkezett haláláig elnökök sora vezette az Egyesült Államokat: Truman, Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Carter, Reagan és az idősebb Bush. A Rebbe mindannyiukkal különösen jó kapcsolatot tartott fenn, levelezett és rendszeresen találkozott is velük. Figyelemre méltó, hogy az elnökök nemcsak tisztelték és nagyra tartották a Rebbét, de adtak is a szavára. Kennedy, Roosevelt, Reagan és Carter is többször meglátogatta a Rebbét, hogy bizonyos, elsősorban az oktatást érintő kérdésekben tanácsot kérjen tőle.

Dear Rebbe:

Nancy and I are pleased to share in the joy and celebration which surrounds your 80th birthday on this 11 Nisan. On behalf of all Americans, we offer our most heartfelt congratulations.

You have so much of which to be proud. Since your first moments in the United States in 1941, you have shared your personal gift of universal understanding to the benefit of all. Time and again, your love and spiritual guidance have brought hope and inspiration to those confronted with despair. In bringing solace and comfort to the human spirit, you have helped to strengthen the foundation of faith which is mankind's most vital asset. Your life's work has been a response to that special calling few are privileged to hear.

I am especially pleased to join members of Congress in proclaiming a National Day of Reflection on your birthday. As I stated in the Proclamation, your work "stands as a reminder to us all that knowledge is an unworthy goal unless it is accompanied by moral and spiritual wisdom and understanding." As with all great leaders, you have given much more than you will ever receive.

God bless you today and always.

Sincerely,

Ronald Reagan

Rabbi Menachem M. Schneerson
Lubovitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, New York 11213

Ronald Reagen elnök születésnapi üdvözlőlevele a Rebbének

A Rebbe az Egyesült Államokat a világ szuperhatalmának tartotta, és gyakran magasztalta annak alapértékeit. Rendszeresen fejtette ki támogató véleményét a kormány tevékenységével kapcsolatban, és javaslatokat adott, főleg az oktatás kiterjesztésével és támogatásával kapcsolatban. 1977-et például az Oktatás Évének kiáltotta ki, és felhívására a kongresszus a következő évet is annak nevezte ki.

AZ OKTATÁSI ÉS (TUDÁS) MEGOSZTÁSÁNAK NAPJA

Niszán hónap 11. napján, a Rebbe zsidó születésnapján ünneplik az Egyesült

Államokban az Oktatás és a (tudás) Megosztásának Napja (Education and Sharing Day). Az ünnepnapot Jimmy Carter elnök vezette be a kongresszus határozata alapján 1978. április 18-án, a Rebbe oktatási tevékenységének elismeréseképpen, és azóta is minden évben megünneplik – különleges módon a zsidó naptár szerint.

Niszán hónap 11-ét az amerikai elnökök kezdettől fogva beszédekkel tisztelték meg, melyekben elismerték a Rebbe rendkívüli szerepét a zsidóknak és nemzsidóknak egyaránt nyújtott erkölcsi útmutatásban. A Rebbe válaszában soha nem mulasztotta el hangsúlyozni az Egyesült Államok és azon belül az amerikai elnökök rendkívüli befolyását a világban.

Az első oktatási és osztozási napon a Rebbe így fogalmazott: „az oktatásnak általában nem szabad a tudás megszerzésére és a karrierre való készülődésre – a közbeszédben „jobb életre" – korlátozódnia". A 'jobb élet' vonatkozásában nemcsak az egyént, hanem a társadalom egészét is figyelembe kell vennünk. Ennek megfelelően az oktatási rendszernek több figyelmet kell szentelnie a jellemépítésre, kihangsúlyozva az erkölcsi és etikai értékeket. Sőt, mi több, a legtöbb figyelmet ennek kell szentelnie."

Négy évvel az Oktatás és (tudás) Megosztásának Napja bevezetését követően, 1982-ben, a Rebbe 80. születésnapja tiszteletére a kongresszus még egy napot szentelt a Rebbe munkásságához kapcsolódva az oktatásnak, és április 4-ét a Reflexió Nemzeti Napjává emelte. A nap célja, hogy „az amerikaiak elgondolkozzanak ősi etikai elveken és erkölcsi értékeken, melyek népünk jellemének alapjait jelentik".

REGENT'S PRAYER

Érdekes a Rebbe állásfoglalása a Regent's Prayernek nevezett amerikai esettel kapcsolatban. 1959-ben óriási vitát kavart az a tény, hogy az amerikai iskolákban egysoros imában mondanak köszönetet reggelente Istennek: „Mindenható Isten, elismerjük mindenkori függőségünket Tőled, és könyörgünk áldásodért önmagunkra, szüleinkre, tanárainkra és hazánkra. Ámen". Bár egyes zsidó csoportok felháborodásukat fejezték ki a szöveg és az imádkozás ténye

A Rebbe köszönőlevele az elnök születésnapi gratulációjára

miatt, a Rebbe kifejezetten támogatta, mondván, hogy Isten dicsőítése jót tesz a léleknek. Úgy vélte: „az oktatás fontos feladata felhívni a figyelmet a jó és a rossz erkölcsi fogalmára és a Teremtő létére, akitől nem csak tartani lehet, hanem akit szeretni is kell."

„Amerika széltében-hosszában gyermekek százezreivel van megáldva, fiúkkal és lányokkal, zsidókkal és nem-zsidókkal, akik fiatal hangjukon naponta fordulnak imával Istenhez, elismerve, hogy Ő a világegyetem ura, áldást kérve országukra, és mindenkire, aki kedves a számukra, kifejezve az Ő jóságába vetett bizalmukat. Hogyan tilthatnánk hát meg, hogy imádkozzanak, milyen hatása lenne egy ilyen tiltásnak egy országban, ahol a vallás szabad gyakorlása egyike a leginkább nagyra tartott értékeknek"?

OKTATÁS MINDENEK FELETT

Az eddigiekből is látható, hogy a Rebbe az oktatást minden egyéb cél és érték fölé helyezte. Abraham Shemtov rabbi volt „a Rebbe washingtoni embere", aki a Rebbe képviselőjeként számos magasrangú tisztségviselővel találkozott, és részt vett olyan, nagy jelentőségű eseményeken, mint egy chanukai gyertyagyújtás Jimmy Carter elnök jelenlétében az iráni túszválság idején, vagy a George W. Bush-sal tartott megbeszélés közvetlenül a szeptember 11-i események után.

Shemtov rabbi többször beszélt arról, milyen hatással bírt a Rebbe a világ egyik szuperhatalma politikájának tekintetében. Kiemelte azonban azt is, hogy a Rebbe az oktatásnak tulajdonított elsődleges fontosságot, befolyását leginkább ebben a témakörben kamatoztatta. A politikai döntéshozóknak gyakran adott tanácsot, útmutatást, elsősorban az oktatásra vonatkozó döntvények kapcsán.

Ezt emelte ki Gerald Ford elnök is a Rebbe hivatalos vezetővé válásának 25. évfordulóján írt levelében: „Az Ön oktatásért tett erőfeszítései és számtalan, humanitárius kezdeményezése nagy haszonnal jártak, és megerősítették társadalmunkat."

Ronald Reagan elnök is mélyen tisztelte a Rebbét és tanításait. Nem egyszer fejezte ki külön tiszteletét, mert a Rebbe harcolt azért, hogy minél több nem-zsidót ismertessen meg Noách (Noé) fiainak hét törvényével. Reagan elnök a Rebbe egyéb indítványait is megértéssel és tenniakarással fogadta, gyakran találkozott, vagy beszélt vele, igen közeli kapcsolatban álltak. Amikor Chájá Muská rebecen elhunyt, az elnök, a maga és felesége nevében, levélben fejezte ki együttérzését.

1978-ban, miután a Rebbe közzétette felhívását, melyben az oktatás szerepének hangsúlyozásáról írt, Jimmy Carter elnök levélben méltatta a Rebbe szerepét az oktatás előtérbe helyezésében. A Rebbe így válaszolt neki: „Saját, személyes érdekeltségem az oktatásban, megduplázva az Ön kiemelt pozíciójával nagymértékben előmozdítja az oktatás életbevágó fontosságának ügyét".

Lezárásként Reagen elnök szavait idézzük:

„Az emberek számára, legyenek bármilyen vallásúak is, fénylő példaként szolgál az oktatás szerepét illetően a lubavicsi mozgalom, élén Menáchem Schneerson rabbival, az egész világon ismert szellemi vezetővel. A lubavicsi Rebbe munkássága emlékeztetőként szolgál a számunkra, hogy a tudás értéktelen cél csupán, ha nem kíséri az erkölcsi és spirituális bölcsesség és megértés. Noé fiaianak hét törvényét eleven példaként képviseli, és ezek azok az előírások, melyek erkölcsi útmutatóként szolgálnak mindannyiunk számára, vallásos hitünktől függetlenül."

Nem sokkal 1992-ben bekövetkezett halála után *Kongresszusi Aranyérem*mel tüntették ki „az oktatásban, erkölcsiségben és jótékonyságban elért kimagasló és tartós eredményeiért.

EGY ZSIDÓ AZ ELVESZETT TÖRZS FÖLDJÉN?

VÁROSI LEGENDÁK AZ USÁ-BÓL

Az újkor egyik legismertebb alakja, Kolumbusz Kristóf szinte minden történelemkönyvben szerepel. Legtöbben olasz származású felfedezőként tartják számon, aki a spanyol királyi udvar támogatásával és puszta kalandvágytól vezérelve indult útjára 1492-ben. Azonban egyes kutatók szerint rejtett zsidó identitással és eltitkolt szándékkal szállt vizekre a kalandor.

Szerintük Kolumbusz maga is vallásos üldöztetés célpontjává válhatott volna a spanyol zsidóság ellen hirdetett inkvizíció során, ha nem indul útra a 15. század legvégén – továbbá valójában a zsidóság számára szeretett volna biztonságos hazára találni a spanyol uralkodópáros, Ferdinánd és Izabella kiutasító rendeletét követően.

A kalandor izraelita származása mellett érvelők gyakran arra hivatkoznak, hogy Kolumbusz bizonyíthatóan nagy szenvedélylyel támogatta azokat a csapatokat, akik a Szentföldet muzulmán uralom alól próbálták felszabadítani. Mi több, örökségének egy részét is felajánlotta számukra végrendeletében; valamint a zsidó hagyománnyal összhangban annak egytized részét szegényekre ruházta. Halála előtt arról is gondoskodott, hogy az összeg bizonyos része egy Lisszabonban élő zsidóhoz kerüljön.

Kolumbusz Kristóf

POSZTHUMUSZ PORTRÉ RIDOLFO GHIRLANDAIÓTÓL

Kutatások szerint Kolumbusz háromszög alakú aláírása nagy hasonlóságot mutatott a korabeli zsidótemetők sírjain szereplő feliratok stílusával. Továbbá Estelle Irizarry, a Georgetown University nyelvészprofesszorának vizsgálata szerint a felfedező elsődleges nyelve a kasztíliai zsidóság által egykor beszélt, ún. «ladino» lehetett, és személyes levelezésében héber betűk is felbukkantak.

Tudatos döntés eredményének tulajdonítják azt is, hogy Kolombusz indulásának időpontja eredetileg a Jeruzsálemi templom lerombolásának emléknapjára esett volna, végül mégsem a zsidó hagyomány alapján szerencsétlennek tartott napon szállt hajóra. A férfi később, pontosan a kiűzésre ítélt zsidóság számára rendelt ultimátum utolsó napján indult útra.

További érdekesség, hogy Kolumbusz Amerikába érkezését követően első két levelét nem a királyi udvar számára, hanem két zsidó származású támogatójának címezte, akik valójában utazásának legnagyobb részét finanszírozták.

De nemcsak Kolumbusz Kristófot hozták összefüggésbe a zsidósággal az amerikai felfedezések kapcsán. Egyes elméletek szerint az őshonos indiánok valójában a Biblia elveszett törzsének leszármazottai, akik azután kerültek a tengeren túlra, hogy Izrael népét asszír fogságba hurcolták. Az elképzelés első képviselőit az sem aggasztotta, hogy csaknem egyetlen komoly történelmi bizonyíték sem támasztotta alá az elméletet. 1650-ben Manasseh ben Israel, holland rabbi és kutató „messianisztikus jelként" tekintett az indián törzsek felfedezésére; majd később – egészen a 19. századig – egyre többen vállalkoztak arra, hogy különféle színdarabok és regények történetein keresztül vonjanak történelmi párhuzamot az indián törzsek és az amerikai zsidóság múltja között.

Ugyan továbbra is vannak, akik szerint Kolumbusz zsidó származása legalább annyira vitatható, mint az őshonos indiánokat a Biblia elveszett törzsével azonosító elmélet, a felfedező zsidósághoz fűződő kapcsolata sokkal árnyaltabbá teszi az amerikai kontinens történetének egyik legismertebb epizódját.

Íme bizonyság: „pajeszt" és „tfilint" viselő amerikai őslakos

MI ZSIDÓK HOVA ÁLLJUNK? AMERIKA VÁLASZT

A közelgő amerikai elnökválasztáson két igen megosztó személy verseng egymással. Az amerikai zsidóságot – gazdasági, politikai és kulturális súlya miatt – kiemelt választói csoportként kezelik az elnökjelöltek, s gyakran fogalmazzák meg gondolataikat az Egyesült Államok és Izrael viszonyáról, illetve a zsidó közösségek sorsáról szerte a világban. **DEUTSCH NAFTALI ÍRÁSA**

Az amerikai zsidók számára fontos kampánytémák hasonlóak a teljes lakosság körében tapasztaltakhoz, számukra is a munkahelyteremtés és a gazdaság élénkítése a legfontosabb, ezt követi a nemzetbiztonság, majd az ország külpolitikájának kérdése. E témák mellett természetesen kiemelt helyen szerepel az Egyesült Államok és Izrael viszonya, illetve az Amerikában és a nagyvilágban tapasztalható antiszemitizmus.

Az amerikai zsidóság alapvetően liberális beállítottságú, és hagyományosan a Demokrata Pártot preferálja, bár az utóbbi évtizedben folyamatosan csökken körükben a két nagy párt támogatottsága közötti különbség. A legfrissebb közvélemény-kutatás is ezt támasztja alá, eszerint a zsidó szavazók 61%-a támogatja Hillary Clintont. Obamára 2008-ben még a zsidók 78%-a, 2012-ben pedig 69%-a szavazott. A konzervatív világnézetű ortodox zsidók körében jellemzően a republikánus jelölt számíthat jó eredményre, elsősorban hagyományos értékrendje és az Izrael melletti határozott kiállása miatt.

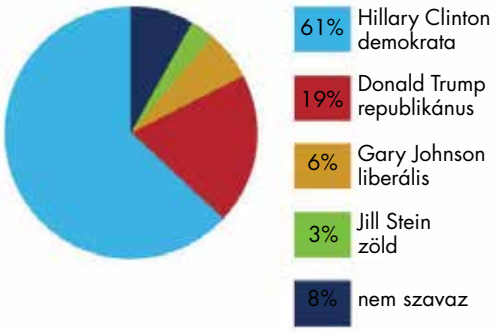

Kire szavazna, ha ma lennének a választások?

FORRÁS: AJC.COM

Donald Trump feltett szándéka, hogy ezt a trendet tovább erősíti, s tovább növeli a republikánusok táborát a zsidó közösségen belül. Kampánya során számtalan alkalommal állt ki határozottan Izrael és a jelenlegi izraeli kormány mellett. „Az egyetlen stabil demokrácia, melyet nem egy diktátor vezet. Többet teszek majd Izraelért, mint bárki más." – jelentette ki. Erősen kritizálta Obama elnök ellenséges magatartását Netánjáhuval szemben, az Iránnal kötött nukleáris megállapodást pedig egyszerűen katasztrófának nevezte, mely Izrael puszta létét sodorhatja veszélybe. Az izraeli miniszterelnökkel igen jó viszonyban van, a legutóbbi izraeli választások alkalmával is őt támogatta. Véleménye szerint Netánjáhu „nagyszerű fickó, nagyszerű vezető és jól jár vele Izrael". A közelmúltban véglegesített, megújult republikánus pártprogram is szilárdan Izrael mellett foglal állást: elutasítja Jeruzsálem felosztását és leszögezi, hogy Izraelt nem tartja megszálló erőnek. Érdemes megemlíteni, hogy Trumpnak családi kötődése is van a zsidósághoz: lánya, Ivanka betért a judaizmusba és gyakorolja is hitét. Unokája születésekor Trump üdvözölte „egy gyönyörű zsidó gyermek érkezését" a családba.

Ezzel szemben Hillary Clinton viszonya zsidó államhoz jóval összetettebb. Általában baráti hangot üt meg Izraellel kapcsolatban, jó a viszonya a nagy zsidó szervezetekkel és fiatal korában időt is töltött egy kibucban. Obamához hasonlóan azonban élesen kritizálja a zsidó jelenlétet Jehudában, Somronban és Jeruzsálem 1967-ben Izraelhez csatolt részein. Egy beszédében megemlítette, hogy egyszer 45 percen keresztül üvöltött Netánjáhuval, amiért az engedélyt adott jeruzsálemi zsidó otthonok építésére.

Clinton továbbra is fontosnak tartja egy palesztin állam létrehozását e területeken, és tárgyalópartnernek tekinti a terrortámadásokban aktív szerepet vállaló, Ábbász vezette Fatah (PFSZ) mozgalmat. Obama elnök első államtitkáraként az Iránnal kötött, a siita államnak számos engedményt és jelentős pénzügyi támogatást jelentő megállapodás létrehozásában is nagy szerepet játszott.

Sokakban Clinton antiszemitizmussal és Izrael-ellenességgel vádolható tanácsadói keltenek aggodalmat. Nyilvánosságra került levelezéséből kiderült, hogy közeli barátja és tanácsadója, Sidney Blumenthal gyakran osztotta meg vele fia, Max Bluementhal gyűlölködő írásait, melyekben rendre a náci Németországhoz és az ISIS-hez hasonlítja a zsidó államot. Hillary egyszer így reagált az egyik ilyen írásra: „Nagyon okosan megírt darab – mint mindig".

A közelmúltban Clinton Time Kaine-t nevezte meg alelnökjelöltjének, aki szintén nem vádolható Izrael iránti rajongással: egyike volt azoknak a szenátoroknak, akik bojkottálták Netánjáhu kongresszusi beszédét. Kaine továbbá az élesen Izrael-ellenes politikát folytató – de magát mégis „zsidó" csoportosulásnak tekintő – J-Street nevű lobbicsoport pénzügyi támogatásával lett szenátor, melynek alapítója hibának nevezte a zsidó állam létrehozását.

A felmérések szerint jelenleg fej-fej mellett áll Trump és Clinton az elnöki székért folytatott küzdelemben. Könnyen lehet, hogy az Obamában és Clintonban csalódott, demokrata párti zsidók szavazatai döntenek majd a választások eredményéről.

VEJEK HÁBORÚJA

ZSIDÓ KÁRTYA AZ AMERIKAI ELNÖKVÁLASZTÁSBAN

Bárki nyeri a novemberi amerikai elnökválasztást, zsidók is lesznek az elnök legszűkebb családi köreben, úgyhogy valaki már rakhatja is fel a mezüzét a Fehér Ház ebédlőjének használt Lincoln szoba ajtajára – írta a Times of Israel abban a tavaszi cikkében, amelyben részletesen beszámolt a két jelölt legfontosabb háttérembereiről: vejeikről. ACKERMAN LÁSZLÓ ÍRÁSA

Hillary Clinton és Donald Trump veje természetesen nem vesz részt napi szinten a kampányban. Ugyanakkor több kérdésben mindketten erős befolyást gyakorolnak feleségük anyjára ill. apjára. Mindkét fiatalember zsidó identitású, egyik erősen vallásos, másikuk kevésbé, ezért tipikus megtestesítői az amerikai politikai közéletnek, amelyben hosszú évtizedek óta meghatározó szerepet játszanak zsidó férfiak és nők, legyenek baloldaliak, jobboldaliak, liberálisok vagy éppen zöldek.

Donald Trump és veje, Jared Kushner

A Times of Israel összeállításából kiderül, hogy a 35 éves Jared Kushner, Ivanka Trump férje a manhattani Kehilath Jeshurun ortodox zsinagóga tagja. Szigorúan tartja a vallási ünnepeket és előírásokat, és Ivankát is a zsidóságba való betérésre buzdította. Vele ellentétben a 38 éves Marc Mezvinsky egy konzervatív zsinagógában nevelkedett, de csak időnként látogat el egy reformzsinagógába, ahová felesége, Chelsea Clinton is elkíséri. Ivanka máig kóser háztartást vezet, Chelsea pedig gyakorló metodista. Bevallása szerint kislányukat a zsidó és a metodista hagyományokkal is megismerteti.

A pénzügyi zseninek számító Kushner, aki egy családi ingatlancéget igazgat, elsősorban a zsidósággal és Izraellel kapcsolatos üzenetek megfogalmazásában segít Trumpnak, ő írta például azt az összeszedett beszédet, amit a republikánus jelölt a befolyásos amerikai zsidó lobbiszervezet, az AIPAC konferenciáján mondott el, és amelyben számos zavaros, illetve közönyös nyilatkozat után végre egyértelműen kiállt a zsidó állam mellett. Trump a sok ezer tag előtt Amerikát „Izrael legjobb szövetségesének" nevezte a térségben, és olyan szoros viszonyról beszélt, amely Amerika biztonságát is erősíti a világban.

Trump kezdetben igen ad hoc módon összeállított külpolitikai szakértői csapata enyhén szólva nem könnyítette meg számára a fókuszált, markáns üzenetek megfogalmazását. Sokáig nem kötelezte el magát az izraeli-palesztin kérdésben, és nem foglalt állást az izraeliek által katasztrofálisnak tartott iráni atomalku ügyében sem. Elemzők erősen valószínűsítik, hogy a zsidósággal és Izraellel kapcsolatos álláspontja nem független veje háttérmunkájától. „A zsidó állam mellett tett egyértelmű elköteleződést. Érti, hogy mit jelent a zsidóság, mert a saját lánya, Ivanka is betért" – nyilatkozta a zsido.com-nak Rich Swiert nyugalmazott tengerész alezredes, konzervatív publicista is.

Kushner érzékelhetően kihasználja a családi szálakat, és Trump kampánycsapatában akár személyi kérdésekről is dönt (pl. állítólag ő rúgatta ki Corey Lewandowski kampányfőnököt), lapja, a The New York Observer pedig apósa megválasztása mellett kampányol. A korábban vallási és filozófiai tanulmányokat folytató, befektetési bankárként dolgozó Mezvinsky nem aktív szereplője a Clinton-kampánynak, s ha meg is jelenik a család társaságában, azt kizárólag jótékonysági, nem politikai környezetben teszi.

A Forward amerikai baloldali zsidó lap elemzése szerint valószínű, hogy Clintonnak jelenleg nem gazdag veje imázsára van szüksége: Mezvinsky szülei demokrata politikusok voltak ugyan, de apja, Edward 2001-ben

szövetségi börtönben ült csalás miatt. Többször is kegyelemért fordult Bill Clinton akkori elnökhöz, aki ezt megtagadta tőle. Ráadásul egy hüpe alatti „ökumenikus", egy reformrabbi és egy metodista lelkész által celebrált házasságkötése Chelsea-vel igencsak megdöbbentette az ortodox zsidók egy részét.

Akár befolyásolta Hillary Clinton nézeteit veje, akár nem, Izrael és a zsidóság szempontjából sok amerikai zsidó őt tekinti a megbízhatóbb partnernek. Clinton régóta kommunikálja, hogy kulcsfontosságúnak tartja az Egyesült Államok és Izrael szoros barátságát. Tény, hogy pártján belül ő azon kevesek egyike, aki a szokásos diplomáciai gesztusokon túl is tett lépéseket a zsidó állam irányába: mindig elismerte Izrael önvédelmi jogát, minden nézetkülönbségük dacára mindig hangsúlyozta jó viszonyát Netánjáhu miniszterelnökkel, és Izrael gázai visszacsapásának ügyében sem pártja keményvonalasait követte.

Ugyanakkor, bár önmagát Irán atomambícióinak megfékezőjeként láttatja, egyik legfőbb előmozdítója volt az iráni atomalkunak, anélkül, hogy alaposabban megvizsgálta volna az izraeli aggályok alapját, így Irán megmaradó potenciálját további atomfejlesztésekre. Kínos volt az is, amikor a sorozatos emailbotrányok kapcsán a Breitbart konzervatív portál kiderítette, hogy Clinton még külügyminiszterként számos privát mailt kapott, amelyben némely munkatársa Izrael-ellenes, és részben antiszemita írásokat is megosztott. Ezeket Clinton nem utasította vissza azonnal, hanem általában megvitatásra továbbküldte. A lap szerint kiderült az is, hogy Clinton nagy rajongója Peter Beinartnak, a radikálisan Izrael-ellenes zsidó kolumnistának, aki nemegyszer igyekezett igazolni az Izrael elleni terrortámadásokat.

Az amerikai zsidóság nagy többségének értékválasztása azonban szerencsére nem nyitott a szélsőségesek felé, dacára annak, hogy a baloldali radikális zsidó Bernie Sandersnek jelentős zsidó támogatottsága volt. Zsidó származású a marginális Zöld Párt elnökjelöltje, Jill Stein is, aki egyenesen gyűlöli az általa „apartheid-államnak" nevezett Izraelt, és támogatja az elhíresült, antiszemita aktivistákat is magában foglaló BDS bojkottmozgalmat.

Hillary Clinton és veje, Marc Mezvinsky

A BDS-t erősíti a Demokrata Párton belül növekvő befolyást szerző Black Lives Matter radikális feketemozgalom is, „köszönhetően" némely szélsőségesen baloldali véleményformálónak, Izrael-gyűlölő politikai tanácsadónak. Ennek nagy hagyománya van az amerikai zsidóságban: az értelmiség jó része mindig is aktív volt a polgárjogi, szegregáció-ellenes, feminista, később a melegpárti mozgalmakban, s ez a vonzalom nem szűnt meg eme mozgalmak szélsőségesen „polkorrekté" válása, radikalizálódása óta sem. Nem véletlen, hogy a 2008-as választásokon a zsidók 78%-a az első afro-amerikai jelöltre, Obamára szavazott (érdekes, hogy 2012-re ez az arány 68%-ra csökkent). Ugyanakkor aktív a konzervatív párton belül az 1985-ben alapított Republikánus Zsidó Koalíció, amely igyekszik erősíteni a párt szálait a zsidó közösséggel éppúgy, mint a zsidó állammal.

A Pew Research Center nagyszabású 2013-as felmérése szerint az amerikai zsidóság nagy többsége (70%) a demokratákat preferálja a republikánusokkal (22%) szemben, érdekes módon azonban az ortodox zsidóság soraiban a helyzet már másképp áll: ott a republikánusoké a többség 57%-kal, és csak 36 százalékuk demokrata érzelmű. A republikánusoknál és a demokratáknál aktív zsidók (ez utóbbiak közé tartozik pl. Joe Lieberman szenátor, vagy korábban Madeline Albright külügyminiszter) ugyanakkor abban nagyrészt egyetértenek, hogy Amerikának nem izolacionista, hanem aktív, sőt ha kell, proaktív, beavatkozó külpolitikát kell folytatnia, és mindkét csoport különleges viszonynak tekinti az Izraelhez fűződő kapcsolatokat.

Bárhogy alakul is tehát az egyre éleződő amerikai választási kampány, bármilyen külpolitikai elvek érvényesülnek is jövő évtől az Egyesült Államokban, abban biztosak lehetünk, hogy lesz zsidó befolyás a következő elnökre. Legfeljebb a családban marad.

Az *Egység* magazinban megjelent *„Jár-e a bűnösnek orvosi ellátás"* című írásunkra (26. évf. 87. szám; 16-19. old.) reagálva a Mazsihisz Szeretetkórháza az alábbi nyilatkozatot juttatta el szerkesztőségünkbe: *„Belépő díjazás a Mazsihisz Szeretetkórházában nincsen. Az emelt szintű elhelyezést biztosító ápolási részlegen – ahol a kórházteremhez saját fürdőszoba, televízió, telefon, erkély, vagy légkondicionálás is tartozik – a vonatkozó jogszabályok figyelembe vételével, számla ellenében, kizárólag az igénybevett szolgáltatás erejéig díjat számít fel az intézmény."*

MA LEGALÁBB EGYÜTT FÉLÜNK

ANDREW BAKER, az AJC nemzetközi zsidóügyi igazgatója

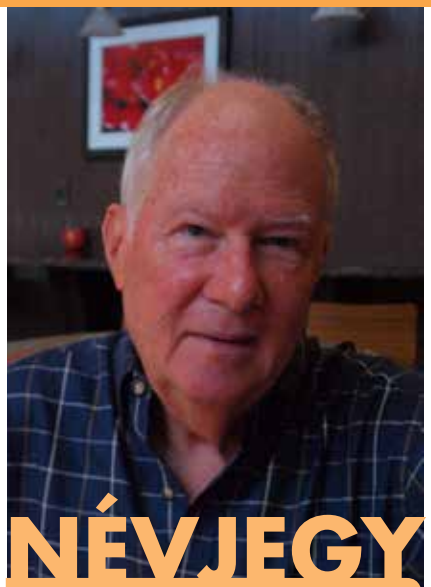

NÉVJEGY

ANDREW BAKER

- SZÜLETETT: 1949
- FOGLALKOZÁSA: ACJ igazgató
- CSALÁD: házas, négy gyermek édesapja

A világ egyik legbefolyásosabb zsidó szervezetének, az American Jewish Committee (AJC) egyik vezetője a véget nem érő kárpótlásról és az európai zsidóság jövőjéről beszélt a zsido.com amerikai tudósítójának. WALLENSTEIN RÓBERT ÍRÁSA

A minap Ön egy ebéddel egybekötött zártkörű előadással örvendeztette meg a helyi zsidó közösséget. A szervezők engem arra köteleztek, hogy fizessem be a 28 dolláros belépőt, ha érdekel, mit is gondol az európai zsidóság jövőjéről. Mondja, elhangzott ott olyan is, amit most egy európai újságírónak nem mondana el?

Nem hiszem. Én csak vendég voltam. Nem tisztem minősíteni a szervezők döntését. Mondandómban semmi titkos nem volt. Sajnos egy eléggé ismert diagnózisról tartottam előadást. Azt a kérdést feszegettük, amit manapság egyre több európai zsidó is feltesz magának. Merre és hogyan tovább? Nos, meg kell állapítanom, hogy az utóbbi 10-15 évben egyre inkább pesszimistábbak vagyunk. A hidegháborút követően ismét felszínre kerültek kisebbségi és etnikai kérdések. Új nemzetállamok jöttek létre, ahol egyre másra visszacsengenek az ősrégi bűnbak-szólamok. „Soros-rejtélyes körei" – és a társai. Ezen felül egyértelműen új helyzet az extrém iszlamisták erősödése. Persze a kihívás más és más Európán belül is. Egy francia zsidó Párizs külvárosában másképp érez, mint egy magyar zsidó Budapesten.

Három éve szintén tartott előadást a városban ugyanerről a témáról. Mi a különbség mostani és a korábbi roadshow-ja között?

Vannak jó és rossz változások az eltelt 3 év óta. A rossz az, hogy a valódi terrorveszély ma sokkal reálisabb. A jó, hogy a radikálisok támadásai minden ember számára a közös veszélyt jelentenek. Három éve a zsidók egyedül voltak a szorongásaikkal, mára ez közös üggyé vált. A másik pozitívum, hogy a kormányok ma sokkal aktívabbak, proaktivitásuk azt jelenti, hogy biztosítják az állami védelmet.

Tehát az a jó hír, hogy most közösen félünk?

A jó az, hogy a 2012-es Touluse-i és a 2014-es párizsi kóser bolt elleni merénylet kiváltotta a többségi társadalom közösségeinek szolidaritását.

Régóta tölt be vezető szerepet a nemzetközi szintű antiszemitizmus elleni harcban. Milyennek látja a saját szerepét? Az eredmények azt mutatják, hogy a jelenség egyre csak erősödik.

Én folyamatosan utazom, és vizsgáljuk a jelenségeket. Az OSCE-ben (Organization for Security and Cooperation in Europe) 2009 óta vagyok vezető, minden évben vannak nemzetközi konferenciáink. Nem vagyunk elégedettek, folyamatosan riportokkal és jelentésekkel látjuk el a kormányokat. Vannak kormányok, amelyek megfogadják, és vannak olyanok, akik ignorálják a tanácsainkat. 2014-ben történt egy érdekes dolog. Dániában tapasztalhattam azt meg, hogy tanácsunk ellenére sem alkalmaztak fegyveres őröket zsidó intézményeknél. Az állam ezt azzal magyarázta, hogy a civil lakosság kényelmetlenül élné azt meg, ha fegyveres őröket látnának olyan intézmények előtt, mint például egy zsidó közösségi központ, amit a nem zsidó dánok is előszeretettel használnak. Amikor erre azt mondtuk, hogy de vajon mi a helyzet a zsidókkal, akik pedig fenyegetettséget éreznek? Nos, az lett a dolog sajnálatos vége, hogy pár hónappal a mi jelentésünk és javaslatunk után egy támadó végzett a főváros egyik zsinagógáját szolgáló fegyvertelen zsidó önkéntes őrrel… Mindezek után a skandináv államok elköteleződtek, és mára olyan jogalkotást hoztak, hogy a legtöbb zsidó közösségnek megvan a felhatalmazása arra, hogy fegyverrel védje meg magát.

Egyszóval tehát mi emeljük a középpontba a kérdést, tárgyalásra bocsátjuk, és próbálunk a felek között finomhangolni. Nincsenek illúzióim.

A helyzet nem lett könnyebb vagy biztonságosabb, de ami változott, az a felelősen gondolkodó nemzeti kormányok attitűdje a kérdés iránt. A hozzáállás ma sokkal biztatóbb mindenfelé, ezt én előrelépésként értékelem.

Az antiszemitizmus felmérése kapcsán sokan az antiszemita események monitorozásának módszertanát kérdőjelezik meg. Mit gondol az Ön által is sok éve képviselt OSCE-féle módszertanról és a magyarországi TEV munkájáról, ami hazánkban is ezt a módszert alkalmazza?
Mi 57 ország kormányára és civil szervezeteire vagyunk ösztönző hatással. Ezek a partnereink gyűjtik össze hazájukban az aktuális gyűlöletbeszédeket. Ez a mi módszerünk primér forrása. Úgy tudom, hogy a TEV ezen felül igyekszik az online felületek monitorozására is. Hogy a mi metódusunkat érik-e kritikai észrevételek, ez csak természetes. Mi nyitottak vagyunk elfogadni és alkalmazni a mienknél hatékonyabb rendszereket is.

Politikai és diplomáciai munkásságának fontos állomása az európai zsidóság kárpótlásának ügye. Közel két évtizede foglalkozik ezzel. Én először 1992-ban, gyerekként hallottam erről. Azóta amikor időnként szóba kerül ez a téma gyakoriak a kellemetlen mellékzöngék. Nem érzi támadási felületnek a „vajon meddig lehet még a zsidók fájdalmával pénzt kicsikarni" – visszhangot?
A 90-es években mindenki nagy várakozással tekintett a Claims Conference működésére. Voltak jelentések arról, hogy a szervezet ügynökségei és bizonyos képviselői nem ritkán rivalizáltak az aktuális helyi zsidó közösségekkel, hogy vajon ki is kapja vissza egykor volt tekintélyesebb közösségek területeit, vagyonát. Szerintem többnyire tisztességes elvek mentén zajlottak az ügymenetek. Temetők, elhagyatottá vált zsinagógák és egyéb ingatlanok kérdései kerültek napirendre. Nem ritkán komoly feszültségekkel övezett diskurzus indult el. Ismerem a kontextust, ezzel foglalkoztam közel 20 évig, főleg Kelet-Európában kormányok és helyi zsidó közösségek között közvetítettünk. Például Litvániában elértük, hogy a korábbi közösségi tulajdont teljes egészében visszaadja a litván állam. Nem volt nagy a túlélők közössége, de a mintegy 35 millió eurót érő helyszínen valami újraindulhatott, ott, az eredeti helyszínen.

Gondolom mindez sok nem-zsidónak szúrhatta a szemét.
Hát akadtak bulvársztorijaim… A pletykalapok karikatúráiban állandóan egy zsák pénzzel ábrázoltak amikor jelentettek a tárgyalásokról. De emlékszem például az ukránok egyik vezetőjére. Ő azt mondta egyszer nekem: Nálunk lehet antiszemitizmus kárpótlással és nélküle is…, akkor meg már inkább a kárpótlást választjuk.

A szomorú valóság az, hogy vannak és voltak olyan politikusok, akik bár tudják, hogy ez a helyes cselekedet, mégis aggódóak és félnek a tettektől, mondván cselekedeteiknek politikai következménye lenne. Ami különben a privát tulajdont illeti – a legtöbb helyen a kormányok viszonylag gyorsan léptek. Igaz, voltak részvagy félmegoldások is. Úgy sejtem, Önöknél a kárpótlási jegyes történet mintha ilyen lett volna.

Németország után önt több balti állam és legutóbb Románia is kitüntette. Aligha van olyan zsidó vezető, aki ennyire tele lenne állami keresztekkel. Mire véli ezeket a dekorációkat? Hogy érzi, mit csinált jól?
A tárgyalássorozatok vezetése, a kompromisszumkeresés kiváló terepe volt az empátiának, a kölcsönös bátorításoknak. A konstruktív szembenézés a múlttal nem mehetett sebek feltépése nélkül. De a közös gyógyulás reménye és esélye jó közös nevezőnek bizonyult. Én próbáltam a felek között a lehető legemberibb módon közvetíteni. Úgy, hogy az egyezségek végén mindkét fél elégedett legyen. A figyelemre méltó eredményesség elérésében nagy segítségünkre volt a NATO. Az 1990-es évek közepén a katonai szervezet egy érdekes folyamat elején járt. A volt kommunista blokk országaival kezdtek el tárgyalásokat. A mi kárpótlási ügyünk kiváló apropó volt a szervezet számára ahhoz, hogy előzetesen felmérjék az adott társadalmakat. Merthogy itt Amerikában a NATO-országok kiterjesztésének kérdése nem csak egy katonai elköteleződést jelentett akkor. Sokkal inkább egy tesztet arra, hogy miként funkcionálnak potenciális tagállamok nyugati társadalmi elvek és normák adoptálásával. Mindez

ZSIDÓK ARÁNYA A VILÁGBAN

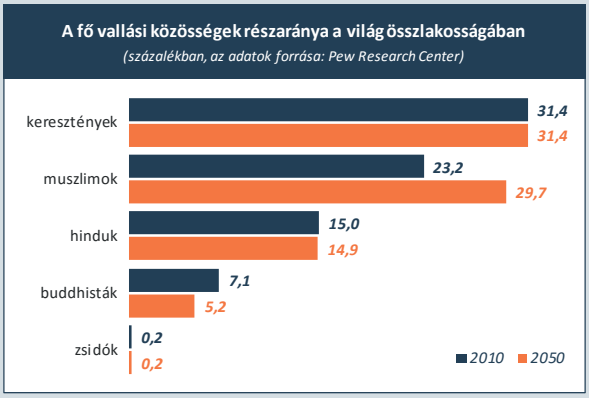

Bár a zsidó népesség lélekszáma az elkövetkezendő évtizedekben folyamatosan nő majd, ennek üteme elmarad a világ teljes népességének növekedésétől. Utóbbi 2010-2050 között 35 százalékkal nőhet, míg a zsidó közösség létszáma 16 százalékkal emelkedik. Ennek ellenére a zsidók részaránya a 0,2 százalékok szinten marad. A nagy vallások közül a keresztények aránya sem változik, 31,4 százalékkal továbbra is a legnagyobb vallási közösség lesz. Ugyanakkor a muszlimok részaránya jelentősen megnő (a 2010-es 23,2 százalékról 2050-re 29,7 százalékra), majdnem elérve a keresztény csoportét. A harmadik legnagyobb felekezet a hindu marad 15 százalékos részaránnyal.

elsősorban egy a toleranciatesztet jelentett. Minden korábbi szovjet típusú államban léteztek mini zsidó közösségek, és ezek reintegrálása a többségi társadalomba, ezek tolerálása, elfogadása és tisztelete, megbecsülése volt egy remek alkalom arra, hogy a NATO mérlegelhessen. Látom, furcsán néz egy kicsit. Talán túlontúl politikainak érzi mondandómat. Engedjen meg egy egyszerű példát arra, hogy érzékeltessem, milyen feladatunk is volt nekünk, nemzetközi zsidó vezetőknek, közvetítőknek. Például 1998-ban egy barátom, aki a kormányhivatalban dolgozott felhívott telefon. Elmondta, hogy hamarosan telefonon fog keresni az észt elnök. Beszélgetésünket követően meghívtak Észtországba egy balti államok közötti kormányközi találkozóra. Pár héttel később ott találtam magam a lett, az észt és a litván állami vezetők körében, akik arról beszéltek nekem, hogy létre akarnak hozni egy nemzeti történelmi bizottságot, amely a holokauszttal foglalkozva készítené fel a társadalmukat arra, mi is történt a zsidó kisebbségekkel a 20. század elnyomása alatt.

Összességében tehát azt gondolom, a kölcsönös nyitottság és tisztelet mellett lehet csak progresszióra számítani. Világos mindenki számára, hogy az olyan szervezetek, mint az AJC legtöbbször kritikus véleményformálóként vannak jelen az emberek tudatában. Feladatunk, hogy vészcsengőt nyomjunk az antiszemitizmus megjelenésekor. Ugyanakkor tudni kell a diplomácia nyelvén kooperálni kormányokkal és más szervezetekkel is. Ilyen esetekben nem ritkán ki lehet nyilvánítani elégedettségünket és elismeréseinket. Úgy vélem, hogy a balti államok példája, az ottani vezetők ráébresztése az ügy fontosságára ilyen cselekedet volt.

Mindezek mellett nem gondolja, hogy amikor ezek az országok Önt kitüntették, akkor gyakorlatilag azzal magukat dicsérték meg?

Nem hiszem… Értem a hátsó gondolatát, de én szeretném azt feltételezni, hogy az akció mögött valódi szándék mutatkozik, és nem csak egy viszont gesztus volt arra, hogy mi is gesztusként értékeltük az elköteleződésüket…

Ön négy gyermek apja. Valahol azt nyilatkozta, hogy kifejezetten örül annak, hogy nem Európában, hanem itt Amerikában tudta felnevelni gyermekeit. Ezzel indokolta: „Európában a tudatos zsidó öntudat jellemző, míg Amerikában az öntudatlan." Mit is értett ezalatt?

Elsősorban azt akartam kifejezni, hogy Amerika mit is kínál a zsidóknak. Számomra az egyik legnagyobb előnye ennek a hazának az, hogy itt öntudatlanul is zsidó lehetek. Vagyis, az én zsidó identitásom semmilyen konfliktusban nem áll az én amerikai identitásommal. Itt teljesen rendben van az ír-amerikai, olasz-amerikai vagy épp a zsidó-amerikai identitás. Azt hiszem, hogy Magyarországon, és a holokauszt után más európai országban ez teljességgel hiányos. Valahogy így fejlődtek a nemzetiségi kérdések. Vagyis zsidónak lenni Magyarországon általában nem jelenti organikusan azt, hogy valaki magyar is. Még akkor is, ha az a zsidó magyar teljességgel asszimilált is a társadalomba.

Magyar állami vezetőknek kijutott bőven ebben a pár évben azokból a kritikákból, amelyek elsősorban amerikai szervezetektől és magától az amerikai kormánytól is érkeztek. Ön is többször járt Budapesten. Milyennek találja ma a kormányunk attitűdjét zsidó ügyekkel kapcsolatban?

Nos, novemberben ismét megyek vissza. Nem vagyok arról meggyőződve, hogy a dolgok olyan hatalmasat változtak volna… Két dologról kell beszélnünk: a realitás, hogy az Önök második legnépszerűbb pártja a Jobbik nyíltan antiszemita szerveződés. Az Önök kormányának vezetője az elejétől fogva flörtöl a szélsőségekkel. Ez nyílt dolog. Én még emlékszem rá, mint agilis és tehetséges liberális vezetőre. Ez a nagy változás eléggé beszédes, úgy hiszem, kettős beszéde figyelemre méltó. Nekem Martonyi János volt mindig a kontaktom, sokat beszéltünk. Mindig azt hangsúlyozta, hogy a Fidesz a Jobbik ellen van. Eléggé sajnálatra méltó, hogy nincs hiteles baloldali alternatívája Orbánéknak. Azt gondolom, hogy félig viccesen és félig komolyan tudom csak jellemezni az önök helyzetét, a magyar zsidók sajátosságát: volt egy felmérés az Európai Unió zsidóságának körében 2012-ben. Azt kérdezte a kutatás, hogy vajon ki hagyná el az országát, amelyikben él? A franciák 46%-a, a belgák 42%-a mellett a magyar zsidók 48% jelentette azt, hogy elhagyná otthonát! Ez egy mentalitás, egyfajta tipikus kelet-európai létbizonytalansági tényező. Persze mindez egyfajta iróniája és specialitása a magyar zsidóságnak, hiszen sehol máshol nem indult be ennyire a zsidó reneszánsz a korábbi keleti blokkon belül, mint önöknél.

Magyarországon hamarosan népszavazást tartanak a migrációs helyzet megoldásáról. Ön mit javasolna a zsidóknak, mi lehet a helyes válasz, miközben sokan egyszerre éreznek együtt a menekültekkel és aggódnak az iszlám radikalizáció miatt?

Biztos vagyok benne, hogy a magyar zsidók sokkal jobban tudják a választ erre a kérdésre, mint valaki, aki Amerikából követi az eseményeket.

Az Európai Unió tavalyi reakciója a bevándorlók okozta humanitárius kihívással kapcsolatban meglehetősen politikaira sikeredett. A kvótarendszer mostani szemmel nézve nem igen nevezhető a leghatásosabb megoldásnak. Mindezek mellett, ami önöknél ezzel kapcsolatban most zajlik, az egy ideológiailg és politikailag új fejezete Magyarországnak.

2016-2017 לוח שנה תשע"ז

néhány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyújtani.
tás szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a Pesti Jesivában
(Budapest VI., Vasvári Pál utca 5.)
Pénteken este: télen 17.00, nyáron 19.30
Szombaton és ünnepnapon reggel: 9.15
Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

5777. Tisri-Chesván תשרי-חשון תשע"ז

ERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
ván 1 2	**Chesván 2** 3	**Chesván 3** Gyertyagyújtás: 16.03 4	**Chesván 4** Kimenetele: 17.09 **Noách** 5
ván 8 9	**Chesván 9** 10	**Chesván 10** Gyertyagyújtás: 15.54 11	**Chesván 11** Kimenetele: 17.00 **Lech lechá** 12
ván 15 16	**Chesván 16** 17	**Chesván 17** Gyertyagyújtás: 15.46 18	**Chesván 18** Kimenetele: 16.54 **Vájérá** 19
ván 22 23	**Chesván 23** 24	**Chesván 24** Gyertyagyújtás: 15.40 25	**Chesván 25** Kimenetele: 16.49 **Chájé Szárá** 26
ván 29 30	Látogasson el Budapest legrégebbi, ma is működő ortodox zsinagógájába! VI., Vasvári Pál utca 5.		

2016. DECEMBER — 5777. Kiszlév-Tévét כסלו-טבת תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Chánukái gyertyagyújtás december 24-étől minden este a Nyugati téren 18.00-kor				**Kiszlév 1** **Újhold** 1	**Kiszlév 2** Gyertyagyújtás: 15.36 2	**Kiszlév 3** Kimenetele: 16.46 **Toldot** 3
Kiszlév 4 4	**Kiszlév 5** 5	**Kiszlév 6** 6	**Kiszlév 7** 7	**Kiszlév 8** 8	**Kiszlév 9** Gyertyagyújtás: 15.34 9	**Kiszlév 10** Kimenetele: 16.45 **Vájécé** 10
Kiszlév 11 11	**Kiszlév 12** 12	**Kiszlév 13** 13	**Kiszlév 14** 14	**Kiszlév 15** 15	**Kiszlév 16** Gyertyagyújtás: 15.35 16	**Kiszlév 17** Kimenetele: 16.47 **Vájislách** 17
Kiszlév 18 18	**Kiszlév 19** 19	**Kiszlév 20** 20	**Kiszlév 21** 21	**Kiszlév 22** 22	**Kiszlév 23** Gyertyagyújtás: 15.38 23	**Kiszlév 24** Kimenetele: 16.50 **Erev Chánuká Vájésév** 24
Kiszlév 25 **Chánuká 1** 25	**Kiszlév 26** **Chánuká 2** 26	**Kiszlév 27** **Chánuká 3** 27	**Kiszlév 28** **Chánuká 4** 28	**Kiszlév 29** **Chánuká 5** 29	**Tévét 1** Gyertyagyújtás: 15.43 **Chánuká 6** 30	**Tévét 2** Kimenetele: 16.55 **Chánuká 7 Mikéc** 31

5777. Svát-Ádár שבט-אדר תשע"ז

ERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
1	**Svát 6** 2	**Svát 7** Gyertyagyújtás: 16.30 3	**Svát 8** Kimenetele: 17.39 **Bo** 4
2 8	**Svát 13** 9	**Svát 14** Gyertyagyújtás: 16.41 10	**Svát 15** Kimenetele: 17.49 **Bösálách** 11
9 15	**Svát 20** 16	**Svát 21** Gyertyagyújtás: 16.52 17	**Svát 22** Kimenetele: 17.59 **Jitro** 18
6 22	**Svát 27** 23	**Svát 28** Gyertyagyújtás: 17.03 24	**Svát 29** Kimenetele: 18.09 **Mispátim** Sábát Skálim 25

ogassa munkánkat a jövedelemadó 1+1 százalékával.
Chábád Lubavics Alapítvány: 19663038-1-42
Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség: 1287

2017. MÁRCIUS — 5777. Ádár-Niszán אדר-ניסן תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Dunaparti haszid hétvége www.zsido.com/dunaparti			**Ádár 3** 1	**Ádár 4** 2	**Ádár 5** Gyertyagyújtás: 17.13 3	**Ádár 6** Kimenetele: 18.19 **Trumá** 4
Ádár 7 5	**Ádár 8** 6	**Ádár 9** 7	**Ádár 10** 8	**Ádár 11** Kimenetele: 18.11 **Eszter böjtje** 9	**Ádár 12** Gyertyagyújtás: 17.24 10	**Ádár 13** Kimenetele: 18.30 **Töcávé** Párását Záchor 11
Ádár 14 **Purim** 12	**Ádár 15** **Susán Purim** 13	**Ádár 16** 14	**Ádár 17** 15	**Ádár 18** 16	**Ádár 19** Gyertyagyújtás: 17.34 17	**Ádár 20** Kimenetele: 18.40 **Ki Tiszá** Párását Párá 18
Ádár 21 19	**Ádár 22** 20	**Ádár 23** 21	**Ádár 24** 22	**Ádár 25** 23	**Ádár 26** Gyertyagyújtás: 17.44 24	**Ádár 27** Kimenetele: 18.50 **Vájákhél-Pekudé** Párását Háchodes 25
Ádár 28 **Nyári időszámítás kezdete** 26	**Ádár 29** 27	**Niszán 1** **Újhold** 28	**Niszán 2** 29	**Niszán 3** 30	**Niszán 4** Gyertyagyújtás: 18.54 31	

5777. kiszlév – 2016. december

Kiszlév 19-én ünneplik „a chaszidizmus újévét", annak emlékére, hogy Snéur Zálmán rabbi, a chábád chaszidizmus alapítója, 1798-ban ezen a napon szabadult ki az orosz cár börtönéből, ahol koholt vád alapján fogva tartották. • **December 24**-én este kezdődik a nyolc napig tartó Chánuká, a fény ünnepe. Szombat kimenetele után hávdálát mondjuk és csak ez után gyújtjuk meg az első chnáukai lángot. • Az ünnep minden estéjén egy-egy gyertyával többet gyújtunk meg az ablakba kitett gyertyatartóban. • Ez a csodát jelképezi, amely i. e. 165-ben történt, amikor a zsidóságukhoz hűséges kevesek a Makkabeusok vezetésével legyőzték a szíriai görögök hatalmas hadseregét: gátat vetettek az asszimilációnak, amely szellemi és fizikai megsemmisülésükhöz vezetett volna. Az újjáavatott Szentélyben csak egy napra elegendő olaj maradt a menóra lángjának meggyújtásához, de ez nyolc napig égett. • A chánukái külön imarendben naponta *Hálélt* (hálaadó imát) mondunk. Ezenkívül a *Tizennyolc áldás*ban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás: az *Ál hániszim* („A csodákért") ima. • **December 24**-én és **31**-én este a szombat kimenetele és a *hávdálá* elmondása után gyújtjuk meg utoljára a Chánuká-gyertyát.

5777. tévét – 2017. január

Tévét 10-én egész napos böjt a Szentély pusztulásának emlékére, mert i. e. 588-ban ezen a napon kezdte meg Nabukodonozor, Babilónia királya, Jeruzsálem ostromát.

5777. svát – 2017. február

Svát 15. *Tu BiSvát* (vagy *chámisá ászár bisvát*), amelyet a Talmud a fák újéveként említ. Ettől a dátumtól számítják a fa gyümölcsére vonatkozó különböző törvényekkel kapcsolatos időpontokat. Szokás ezen a napon sokféle – néhol egyenesen tizenötféle – gyümölcsöt enni, elsősorban olyanokat, amelyek Izrael földjén honosak: szőlőt, fügét, gránátalmát, datolyát, olajbogyót.

5777. ádár – 2017. március

Március 9-én van *Eszter böjtje* annak emlékére, hogy i. e. 356-ban a bibliai Eszter királyné, nagybátyjával, Mordechájjal és a perzsiai zsidók nagy részével együtt böjtölt és esdekelt, hogy meggátolják a gonosz Hámán ellenük szőtt gyilkos tervének végrehajtását. • Ugyanennek a történelmi eseménynek az emlékét őrzi **Ádár 14.**, *Purim ünnepe* és *Susán Purim* (**február 12.** és **13.**): Áchásvéros perzsa király Eszter közbenjárására meghiúsította a népirtás tervét. • *Purim* napján este és reggel felolvassuk a *Mögilát*, Eszter könyvét. Az ünnep fő micvája az ajándékküldés – a *misloách mánot* – és a szegények támogatása. • A *Tizennyolc áldás*ban és az étkezés utáni áldásban van külön betoldás, az *Ál hániszim* („A csodákért") ima, de *Hálélt* nem mondunk.

5777. niszán – 2017. április

A megváltás hónapja, amelynek tengelyében az egyiptomi kivonulás és Peszách, a szabadság ünnepe

Az **egység** magazin melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatta.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
(1052 Budapest, Károly krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal,
levélben vagy telefonon Oberlander Báruch rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5777 / 2

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre né
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámít

2017. ÁPRILIS — 5777. Niszán-Ijár ניסן-אייר תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Széder esték minden korosztálynak: április 14. és 15. www.zsido.com/peszach				Mázkir időpont: április 18., kb. 11 órakor		**Niszán 5** Kimenetele: 20.01 **Vájikrá** 1
Niszán 6 2	**Niszán 7** 3	**Niszán 8** 4	**Niszán 9** 5	**Niszán 10** 6	**Niszán 11** Gyertyagyújtás: 19.04 7	**Niszán 12** Kimenetele: 20.11 **Cáv** Sábát Hágádol 8
Niszán 13 9	**Niszán 14** Gyertyagyújtás: 19.08 Erev Peszách 10	**Niszán 15** Gyertyagyújtás: 20.16 Peszách 1 11	**Niszán 16** Kimenetele: 20.18 Peszách 2 12	**Niszán 17** Félünnep 1 13	**Niszán 18** Gyertyagyújtás: 19.13 Félünnep 2 14	**Niszán 19** Kimenetele: 20.22 Félünnep 3 15
Niszán 20 Gyertyagyújtás: 19.16 Félünnep 4 16	**Niszán 21** Gyertyagyújtás: 20.26 Peszách 7 17	**Niszán 22** Kimenetele: 20.27 Peszách 8 18	**Niszán 23** 19	**Niszán 24** 20	**Niszán 25** Gyertyagyújtás: 19.23 21	**Niszán 26** Kimenetele: 20.34 **Smini** 22
Niszán 27 23 / **Ijár 4** 30	**Niszán 28** 24	**Niszán 29** 25	**Niszán 30** Újhold 1 26	**Ijár 1** Újhold 2 27	**Ijár 2** Gyertyagyújtás: 19.33 28	**Ijár 3** Kimenetele: 20.45 **Tázriá-Möcorá** 29

2017. MÁJUS

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZER
	Ijár 5 1	**Ijár 6** 2	**Ijár 7**
Ijár 11 7	**Ijár 12** 8	**Ijár 13** 9	**Ijár 14** Peszách Sé
Ijár 18 LágBáOmer 14	**Ijár 19** 15	**Ijár 20** 16	**Ijár 21**
Ijár 25 21	**Ijár 26** 22	**Ijár 27** 23	**Ijár 28**
Sziván 3 28	**Sziván 4** 29	**Sziván 5** Gyertyagyújtás: 20.13 30	**Sziván** Gyertyagyú **Sávuot 1**

2017. JÚLIUS — 5777. Támuz-Áv תמוז-מנחם אב תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Zsidó Tudományok Szabadegyeteme Nyári szemeszter – kéthetes intenzív judaizmus www.zstsz.hu						**Támuz 7** Kimenetele: 21.47 **Chukát** 1
Támuz 8 2	**Támuz 9** 3	**Támuz 10** 4	**Támuz 11** 5	**Támuz 12** 6	**Támuz 13** Gyertyagyújtás: 20.24 7	**Támuz 14** Kimenetele: 21.43 **Bálák** 8
Támuz 15 9	**Támuz 16** 10	**Támuz 17** Kimenetele: 21.19 Böjtnap 11	**Támuz 18** 12	**Támuz 19** 13	**Támuz 20** Gyertyagyújtás: 20.19 14	**Támuz 21** Kimenetele: 21.36 **Pinchász** 15
Támuz 22 16	**Támuz 23** 17	**Támuz 24** 18	**Támuz 25** 19	**Támuz 26** 20	**Támuz 27** Gyertyagyújtás: 20.13 21	**Támuz 28** Kimenetele: 21.28 **Mátot-Mászé** 22
Támuz 29 23 / **Áv 7** 30	**Áv 1** Újhold 24 / **Áv 8** Böjt kezdete: 20.19 31	**Áv 2** 25	**Áv 3** 26	**Áv 4** 27	**Áv 5** Gyertyagyújtás: 20.05 28	**Áv 6** Kimenetele: 21.17 **Dvárim** 29

2017. AUGUSZTUS

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZER
		Áv 9 Kimenetele: 20.53 Böjtnap 1	**Áv 10**
Áv 14 6	**Áv 15** 7	**Áv 16** 8	**Áv 17**
Áv 21 13	**Áv 22** 14	**Áv 23** 15	**Áv 24**
Áv 28 20	**Áv 29** 21	**Áv 30** Újhold 1 22	**Elul 1** Újhold 2
Elul 5 27	**Elul 6** 28	**Elul 7** 29	**Elul 8**

áll. • **Niszán 11.** a lubavicsi rebbe, Menachem M. Schneerson 115. születésnapja. • **Niszán 14. (április 10.)** erev Peszách. Előző este megvizsgáljuk, maradt-e még valami kovászos a már alaposan kitakarított házban *(bdikát cháméc)*. • Reggeltől az elsőszülöttek böjtje, amelyet egy talmudi traktátus tanulásának befejezésével egybekötött lakomával szokás megváltani. • *Erev Peszách* napján 10:30-ig (a *Báál háTánjá* véleménye szerint) szabad még kenyeret, illetve kovászost enni, de pászkát egészen estig nem eszünk. • Legkésőbb a reggeli órákban eladjuk a chámécot egy nem zsidónak: írásban felhatalmazunk egy rabbit az üzlet lebonyolítására, hogy ily módon ne legyen tulajdonunkban semmiféle kovászos étel. • *Peszách* nyolc napig tart: az első két és az utolsó két nap teljes ünnep, a közbeeső négy nap félünnep. • *Peszách* a kovásztalan kenyér, a *mácá* (pászka) ünnepe. • Az ünnep második estéjén kezdődik az omerszámlálás, ami 49 napig, *Sávuot* (a hetek) ünnepéig tart. • A peszáchi imarendben naponta elmondjuk a *Hálél* hálaimát, felolvasunk egy szakaszt a *Tórából* és *Muszáf* imát mondunk. Az ünnep első napján mondjuk a *Tál* („Harmat") imát. • *Peszáchtól* kezdve minden szombat délután a *Pirké ávotot,* Az atyák bölcs tanításait tanulmányozzuk.

5777. ijár – 2017. május

Ijár 18. (május 14.) *Lág BáOmer,* örömnap, amely megszakítja az omerszámlálás napjainak gyászhangulatát.

5777. sziván – 2017. május-június

Sziván 6–7. (május 31–június 31.) *Sávuot,* a Hetek kétnapos ünnepe, a Tóra-adás napja, a három zarándokünnep egyike. • Imarendje ugyanaz, mint a másik két zarándokünnepe, *Peszáché* és *Szukkoté*, beleértve a Jizkor imát is. • Szokás sokféle tejes ételt enni, természetesen a kósérság törvényeinek megfelelően elkülönítve a húsos ételtől. • Sávuotkor szokás a lakásokat és zsinagógákat virággal, falombokkal díszíteni.

5777. támuz – 2017. május-június

Támuz 3. A lubavicsi rebbe huszonharmadik járcejtja. Huszonhárom éve aludt ki a nagy Fény. Emlékét azzal őrizzük meg, hogy nyomdokain haladunk. • 1927-ben támuz 12-én szabadult ki a hatodik lubavicsi rebbe, rabbi Joszéf Jicchák Schneerson az orosz kommunisták börtönéből, ahová a zsidó kényszerasszimiláció ellen tett lépései miatt zárták. • **Támuz 17.** böjtnap, mert 70-ben ezen a napon törték át Titus hadai Jeruzsálem falait, és három héttel később, áv 9-én a város a rómaiak kezére került. A böjt reggeltől estig tart. • Ettől a naptól kezdődik a háromhetes gyászciklus, amely áv 9-éig tart. Ezekben a napokban nem házasodnak, nem nyiratkoznak, nem tartanak vidám összejöveteleket.

5777. menáchem áv – 2017. július-augusztus

A hónap első kilenc napja az előző két hét gyászának folytatása, csak súlyosabb formában. Nem mulatunk, nem eszünk húst, nem iszunk bort: a 2000 évvel ezelőtt elvesztett zsidó függetlenséget siratjuk, amely a Második Szentély pusztulásával kezdődött, a zsidóság diaszpórába hurcolásával folytatódott, majd a Bár Kochbá-felkelés leverésével

2016-2017 לוח שנה תשע"ז

hány perccel előbb, Budapesttől nyugatra néhány perccel később kell gyújtani.
s szerint vannak megadva, tehát **nem** kell hozzáadni egy órát!

Szombati imaidők és vacsora a Pesti Jesivában
(Budapest VI., Vasvári Pál utca 5.)
Pénteken este: télen 17.00, nyáron 19.30
Szombaton és ünnepnapon reggel: 9.15
Az aktuális heti programunkat lásd részletesen a www.zsido.com oldalon.

5777. Ijár-Sziván איי"ר-סיון תשע"ז

RDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
3	**Ijár 8** 4	**Ijár 9** Gyertyagyújtás: 19.43 5	**Ijár 10** Kimenetele: 20.56 **Ácháré-Ködosim** 6
ni 10	**Ijár 15** 11	**Ijár 16** Gyertyagyújtás: 19.52 12	**Ijár 17** Kimenetele: 21.07 **Emor** 13
17	**Ijár 22** 18	**Ijár 23** Gyertyagyújtás: 20.01 19	**Ijár 24** Kimenetele: 21.18 **Böhár-Böhukotáj** 20
24	**Ijár 29** 25	**Sziván 1** Gyertyagyújtás: 20.09 Újhold 26	**Sziván 2** Kimenetele: 21.28 **Bámidbár** 27
6 jtás: 21.33 31	www.zsidoiskola.hu Tel.: 781-4760		

2017. JÚNIUS — 5777. Sziván-Támuz סיון-תמוז תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Előadások és tanulás a Pesti Jesivában minden nap. További információ: 268-0183			Mázkir időpont: június 1., kb. 11 órakor	**Sziván 7** Kimenetele: 21.34 Sávuot 2 1	**Sziván 8** Gyertyagyújtás: 20.16 2	**Sziván 9** Kimenetele: 21.36 **Nászo** 3
Sziván 10 4	**Sziván 11** 5	**Sziván 12** 6	**Sziván 13** 7	**Sziván 14** 8	**Sziván 15** Gyertyagyújtás: 20.21 9	**Sziván 16** Kimenetele: 21.42 **Böháálotchá** 10
Sziván 17 11	**Sziván 18** 12	**Sziván 19** 13	**Sziván 20** 14	**Sziván 21** 15	**Sziván 22** Gyertyagyújtás: 20.25 16	**Sziván 23** Kimenetele: 21.46 **Slách** 17
Sziván 24 18	**Sziván 25** 19	**Sziván 26** 20	**Sziván 27** 21	**Sziván 28** 22	**Sziván 29** Gyertyagyújtás: 20.27 23	**Sziván 30** Kimenetele: 21.48 Újhold 1 **Korách** 24
Támuz 1 Újhold 2 25	**Támuz 2** 26	**Támuz 3** 27	**Támuz 4** 28	**Támuz 5** 29	**Támuz 6** Gyertyagyújtás: 20.26 30	

5777. Áv-Elul מנחם אב-אלול תשע"ז

RDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
2	**Áv 11** 3	**Áv 12** Gyertyagyújtás: 19.55 4	**Áv 13** Kimenetele: 21.06 **Vöetchánán** 5
9	**Áv 18** 10	**Áv 19** Gyertyagyújtás: 19.44 11	**Áv 20** Kimenetele: 20.53 **Ékev** 12
16	**Áv 25** 17	**Áv 26** Gyertyagyújtás: 19.32 18	**Áv 27** Kimenetele: 20.39 **Röé** 19
23	**Elul 2** 24	**Elul 3** Gyertyagyújtás: 19.19 25	**Elul 4** Kimenetele: 20.25 **Softim** 26
30	**Elul 9** 31	Keresd meg a Zsidó sátrat a Szigeten!	

2017. SZEPTEMBER — 5777-78. Elul-Tisri אלול-תשרי תשע"ז-תשע"ח

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Látogasson el zsinagógáinkba! VI., Vasvári Pál utca 5.; III., Lajos utca 163.					**Elul 10** Gyertyagyújtás: 19.06 1	**Elul 11** Kimenetele: 20.10 **Ki Técé** 2
Elul 12 3	**Elul 13** 4	**Elul 14** 5	**Elul 15** 6	**Elul 16** 7	**Elul 17** Gyertyagyújtás: 18.52 8	**Elul 18** Kimenetele: 19.55 **Ki Távo** 9
Elul 19 10	**Elul 20** 11	**Elul 21** 12	**Elul 22** 13	**Elul 23** 14	**Elul 24** Gyertyagyújtás: 18.37 15	**Elul 25** Kimenetele: 19.40 **Nicávim-Vájéléch** 16
Elul 26 17	**Elul 27** 18	**Elul 28** 19	**Elul 29** Gyertyagyújtás: 18.27 Erev Ros Hásáná 20	**Tisri 1** Gyertyagyújtás: 19.30 **Ros Hásáná 1** 21	**Tisri 2** Gyertyagyújtás: 18.23 **Ros Hásáná 2** 22	**Tisri 3** Kimenetele: 19.25 **Hóázinu** Sábát Suvá 23
Tisri 4 Kimenetele: 19:08 **Gedáljá böjtje** 24	**Tisri 5** 25	**Tisri 6** 26	**Tisri 7** 27	**Tisri 8** 28	**Tisri 9** Gyertyagyújtás: 18.09 29	**Tisri 10** Kimenetele: 19.11 **Jom Kipur** 30

és Betár pusztulásával tetőződött be. • *Tisá BöÁv* gyászünnepe, **Áv 9.** Az ünnepet megelőző nap estéjétől az ünnep kimeneteléig tartó 25 órás, szigorú böjt előírásai pontosan ugyanazok, mint *Jom Kipur*kor. A földön ülve gyászzsolozsmákat mondunk gyertyafénynél, és a Szentélyért imádkozunk, hogy a Messiás által, hamarosan, már napjainkban újjáépüljön. • A *Tisá BöÁv*-i különleges imarendet lásd a Zsidó naptárban.

5777. elul
– 2017. augusztus–szeptember

Ez a bűnbánat hónapja, melyben a zsidó ember magába száll, és lelkileg felkészül a közelgő új évre. • Szeptember 16-én, szombat éjjel kezdünk a Szlichot nevű bűnbánó imákat mondani, egészen *Ros HáSánáig*. • *Ros HáSáná* 5778. újéve csütörtökön és pénteken, **szeptember 21–22**-én lesz. Mindnyájan írassunk be az Élet Könyvébe, és legyünk érdemesek eredményekben gazdag, egészséges és biztonságos új évre, amelyben jobb zsidók leszünk, mint eddig voltunk!

A szombati gyertyák meggyújtása

A férjes asszonyok két gyertyát gyújtanak; van, ahol minden gyermek után egy-egy továbbit is. A kislány hároméves kora körül, amikor már el tudja mondani az áldást, kap szüleitől egy gyertyatartót, és elkezdi a szombati fények gyújtását.

A lányok csak egy gyertyát gyújtanak, előbb, mint anyjuk, hiszen lehet, hogy a mamának még egy kicsit segítenie kell a gyújtásban, aki nem nyúlhat több gyertyához, ha már gyújtott.

Szokás néhány pénzdarabot tenni a cedek perselybe a gyertyák meggyújtása **előtt.**

Az asszony vagy a lány meggyújtja a gyertyákat, kezét kiterjeszti a lángok mögött, mintha megölelné őket. Három körkörös, hívogató mozdulattal érzékelteti, hogy elfogadja a szombat szentségét. Azután kezével eltakarja szemét, és elmondja az áldást:

בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ.

Báruch átá ádonáj Elohénu Melech HáOlám áser kidsánu bömicvotáv vöcivánu löhádlik nér sel sábát kodes.

Áldott vagy Te, Örökkévaló Istenünk, a Világ Királya, ki megszentelt minket parancsolataival, s meghagyta, hogy gyújtsuk a szent szombat fényét!

Ezután felfedi szemét, hogy befogadhassa a szombat fényét. Úgy tartják, a gyújtás ideje különösen alkalmas arra, hogy egészségért és boldogságért imádkozzunk. Az ilyen ima hamar meghallgatásra talál, mert a szombati gyertyagyújtás nagy micvájának teljesítése közben mondjuk.

Fontos! A szombati gyertyákat pénteken este, naplemente előtt kb. 18 perccel kell meggyújtani. Naplemente után tilos gyújtani, mert a szombat megszentségtelenítésének számít!

Az **egység** magazin melléklete. A folyóirat jelen számának megjelenését a Nemzeti Civil Alapprogram is támogatta.
Kiadja a Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
(1052 Budapest, Károly krt. 20. Telefon: 268-0183, E-mail: info@zsido.com)
A naptárral kapcsolatos gyakorlati kérdéseivel forduljon bizalommal,
levélben vagy telefonon Oberlander Báruch rabbihoz a kiadó címén!

ZSIDÓ NAPTÁR 5777 / 2

A megadott időpontok Budapesten érvényesek. Vidéken: Budapesttől keletre né
Március végétől október végéig az időpontok a nyári időszámít

2016. OKTÓBER — 5776-77. Elul-Tisri אלול תשע"ו-תשרי תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Mázkir időpontok: október 12. és október 24., kb. 11 órakor						Elul 28 Kimenetele: 19.09 Nicávim 1
Elul 29 Gyertyagyújtás: 18.02 Erev Ros Hásáná 2	Tisri 1 Gyertyagyújtás: 19.05 Ros Hásáná 1 3	Tisri 2 Kimenetele: 19.03 Ros Hásáná 2 4	Tisri 3 Kimenetele: 18.45 Gedáljá böjtje 5	Tisri 4 6	Tisri 5 Gyertyagyújtás: 17.52 7	Tisri 6 Kimenetele: 18.55 Vájélech Sábát Suvá 8
Tisri 7 9	Tisri 8 10	Tisri 9 Gyertyagyújtás: 17.45 11	Tisri 10 Kimenetele: 18.47 Jom Kipur 12	Tisri 11 13	Tisri 12 Gyertyagyújtás: 17.39 14	Tisri 13 Kimenetele: 18.42 Hóázinu 15
Tisri 14 Gyertyagyújtás: 17.35 16	Tisri 15 Gyertyagyújtás: 18.38 Szukkot 1 17	Tisri 16 Kimenetele: 18.36 Szukkot 2 18	Tisri 17 Félünnep 1 19	Tisri 18 Félünnep 2 20	Tisri 19 Gyertyagyújtás: 17.26 Félünnep 3 21	Tisri 20 Kimenetele: 18.30 Félünnep 4 22
Tisri 21 23 Gyertyagyújtás: 17.22 Hosáná Rábá	Tisri 22 24 Gyertyagyújtás: 18.26 Smini Áceret	Tisri 23 Kimenetele: 18.25 Szimchát Torá 25	Tisri 24 26	Tisri 25 27	Tisri 26 Gyertyagyújtás: 17.14 28	Tisri 27 Kimenetele: 18.18 Brésit 29
Tisri 28 30	Tisri 29 31					

2016. NOVEMBER

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZE
		Tisri 30 Újhold 1 1	Chesvá Újhold 2
Chesván 5 6	Chesván 6 7	Chesván 7 8	Chesvá
Chesván 12 13	Chesván 13 14	Chesván 14 15	Chesvá
Chesván 19 20	Chesván 20 21	Chesván 21 22	Chesvá
Chesván 26 27	Chesván 27 28	Chesván 28 29	Chesvá

2017. JANUÁR — 5777. Tévét-Svát טבת-שבט תשע"ז

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
Tévét 3 Chánuká 8 1	Tévét 4 2	Tévét 5 3	Tévét 6 4	Tévét 7 5	Tévét 8 Gyertyagyújtás: 15.50 6	Tévét 9 Kimenetele: 17.02 Vájigás 7
Tévét 10 Kimenetele: 16.46 Böjtnap 8	Tévét 11 9	Tévét 12 10	Tévét 13 11	Tévét 14 12	Tévét 15 Gyertyagyújtás: 15.59 13	Tévét 16 Kimenetele: 17.10 Vájchi 14
Tévét 17 15	Tévét 18 16	Tévét 19 17	Tévét 20 18	Tévét 21 19	Tévét 22 Gyertyagyújtás: 16.09 20	Tévét 23 Kimenetele: 17.19 Smot 21
Tévét 24 22	Tévét 25 23	Tévét 26 24	Tévét 27 25	Tévét 28 26	Tévét 29 Gyertyagyújtás: 16.19 27	Svát 1 Kimenetele: 17.29 Újhold Vaéra 28
Svát 2 29	Svát 3 30	Svát 4 31	Zsidó Tudományok Szabadegyeteme Tavaszi szemeszter – kéthetes intenzív judaizmus www.zstsz.hu			

2017. FEBRUÁR

VASÁRNAP	HÉTFŐ	KEDD	SZE
לע"נ ר' יהודה מרדכי ב"ר ברוך ז"ל נויבארט (יארצייט כ"ט טבת)			Svát 5
Svát 9 5	Svát 10 6	Svát 11 7	Svát 12
Svát 16 12	Svát 17 13	Svát 18 14	Svát 19
Svát 23 19	Svát 24 20	Svát 25 21	Svát 26
Svát 30 Újhold 1 26	Ádár 1 Újhold 2 27	Ádár 2 28	Támo Eg

5777. elul–tisri – 2016. szeptember-október

Szeptember 24-én, szombat éjjel kezdjük a *Szlichot* nevű bűnbánó imákat mondani, egészen Ros HáSánáig. • A zsidó időszámítás szerint *Ros HáSánákor* (idén október 3-4.) teremtette Isten a világot *5777* évvel ezelőtt. *Ros HáSáná* lényege a bűnbánás, ennek elérésére *sófárt* (koskürtöt) fújunk, és vasárnap délután tartjuk a *Táslich* szertartást, amelynek keretében jelképesen a folyóba vetjük vétkeinket. • Ezen a napon az Örökkévaló eldönti, hogy az emberek közül ki kapjon hosszú életet, egészséget, boldogságot és hasonló jókat. Ezt kérjük imáinkban ezen az ünnepen, és ezt jelképezik a hagyományos ételek, például a mézbe mártott édes alma. • A *Ros HáSáná* (újév) és *Jom Kipur* (engesztelőnap) közötti időt tíz bűnbánó napnak nevezzük. Lényege a megtérés, a magunkba mélyedés, a rossz cselekedetek megbánása és a zsidósághoz való töretlen ragaszkodás megfogadása. • Az imarendben bizonyos betoldások, illetve változások vannak *(lásd az imakönyvet)*. • **Október 12.** *Jom Kipur* (engesztelőnap). Az ünnepet megelőző nap estéjétől az ünnep kimeneteléig 25 órai szigorú böjtöt kell tartani, ezért előző nap micvá sokat enni. • *Jom Kipurkor* tilos fürödni, szépítkezni, bőrcipőt húzni (műanyag vagy vászoncipőt szabad) és házaséletet élni, mert a Tóra sanyargatást ír elő. • A *Jom Kipur*-i imarendet az ünnepi imakönyv, az Engesztelőnap imarendje tartalmazza. Ennek lényege a bevezető *Kol nidré* (vasárnap este) és a *Jizkor,* halott szeretteink lelki üdvéért, valamint a *Nöilá* imádság (hétfőn késő délután). • Már most foglalja le helyét valamelyik zsinagógában! A mi zsinagógánk címe: Budapest VI., Vasvári Pál utca 5. és III., Lajos utca 163. • **Október 16**-án este kezdődik *Szukkot,* a sátrak ünnepe, amely kilenc napig tart. • Az első két nap főünnep. A következő öt nap úgynevezett félünnep, majd az utolsó két nap ismét főünnep, mindkettő szigorúan munkaszüneti nap, akárcsak a szombat vagy a *Jom Kipur*. Ezeken az ünnepnapokon bizonyos feltételek mellett szabad főzni. • *Szukkot* ünnepén sátorban, szukkában kell étkezni. Magyarországon a zsinagógák udvarán szoktak sátrat építeni. Szombat kivételével minden nap áldást mondunk a négy jelképes növényre, az *etrog, luláv, hádász* és *árává* ünnepi csokrára. Ünnepi csokrot a hitközségeken lehet igényelni. • Az ünnep utolsó napja Szimchát Torá, a Tóra örömünnepe. A zsinagógákban ünnepélyesen körülvisszük a Tóra-tekercseket, ezzel is kifejezve az elszakíthatatlan kapcsolatot a zsidó nép és a Tóra között: mi tartjuk a Tórát, bennünket pedig a Tóra tart meg.

5777. chesván – 2016. november

A zsidó naptár egyetlen hónapja, amelyben – *Ros Chodes,* újhold napját kivéve – nincs különleges ünnep. • Az újholdi imarendet – *Hálél, Tóra*-olvasás, *Muszáf* ima – lásd az imakönyvben. • Ebben a hónapban kihasználhatjuk a szabad időt a zsidóság és a héber nyelv intenzívebb tanulmányozására. Mindenkinek kötelessége megismerni saját népe kultúráját, nyelvét, irodalmát, vallását.

A „TRÉFENE MEDINÉTŐL" A „GOLDENE MEDINÉIG"

AMERIKA MEGÍTÉLÉSE A RABBINIKUS IRODALOMBAN

A 19-20. század fordulóján az európai ortodox rabbik nem támogatták a szegénység és az antiszemitizmus elől a „goldene medinébe", az aranyországba, a minden jóval kecsegtető Egyesült Államokba való kivándorlást. „Tréfene medine" – mondták az óhazai rabbik az újhazára, ahol nem volt egyszerű szombatot tartani, kósert enni, vagy éppen hagyományos oktatást és nevelést biztosítani a gyerekeknek, így aztán a nyomor elől menekülők többsége hamar elfeledkezett vallási kötelezettségeiről. **OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA**

TÁVOLODÁS A GYÖKEREKTŐL

A 19. század végén, 20. század elején Amerikába érkező bevándorlókat nem várták sokkal jobb körülmények, mint amit hátrahagytak. Rossz körülmények között, alacsony bérért voltak kénytelenek kemény fizikai munkát végezni, még szombaton is. A nyelvtudás nélkül érkező, kiszolgáltatott tömegek azonban nem válogathattak a munkák között. A sábesz megtartásával kockáztatták volna, hogy elveszítik a munkájukat, így sokan elhagyták először a szombattartást, majd sorban más vallási előírásokat is. A gyerekek főleg állami iskolába jártak, legfeljebb a vasárnapi *chéder* iskolában részesültek vallásoktatásban, ami azonban nem volt elég ahhoz, hogy gyakorló zsidók maradjanak.

Ennek ellenére sok zsinagóga alakult, ami gyakorta az alapítók szülőhelyének nevét viselte. A zsinagóga imaház mellett közösségi tér is volt, ahol a vasárnapi *chéder* iskolák is működtek, ahol a bevándorlók találkozhattak egymással és társadalmi életet élhettek. Sokan vettek részt aktívan a zsidó közösségek életének szervezésében, ám rabbik, autentikus, komoly tudással

Bevándorlók Ellis Island-en 1902-ben

rendelkező vallási vezetők nem voltak a kivándorlók között.

Az első felavatott rabbi, aki az USA-ba érkezett *Abraham Joseph Rice* (1800?–1862) volt, aki 1840-ben szállt partra Baltimore-ban. Így nem csoda, hogy 1859-ben a wirtsburgi rabbi nem akart elismerni egy Amerikából érkezett *get*-et (válólevél), mondván „Nem ismerek olyan rabbinátust Amerikában, amelyik képes lenne egy válólevelet a háláchikus előírások alapján megfelelően megírni"[1].

A TRÉFENE MEDINE HÍRE

A kivándoroltak levelei és az utazók leírásai alapján[2] elterjedt Európában a hír, hogy a zsidók az újhazában elhagyják a vallást, már nem tartanak sábeszt és nem esznek kósert. Ezért a rabbik egyhangúlag szólaltak fel az Amerikába utazás ellen, különösen a fiatalok esetében, akiknek a zsidó nevelése megoldhatatlan feladat volt az USA-ban. Ha egy vallásos családból valaki arra szánta el magát, hogy kivándoroljon Amerikába, nem volt ritka, hogy kitagadták, meggyászolták, hiszen eleve azt feltételezték, hogy biztosan elhagyja a hagyományos zsidó életformát.

Így például *Jiszráél Jacobson* (1896–1975), egy lubavicsi haszid családból származó híres rabbi az emlékirataiban[3] felidézi, hogy amikor a 20. század eleje körül két nagybátyja kivándorolt Amerikába sakternak, akkor az édesapjuk levelezni sem volt velük hajlandó, amiért ilyen borzalmas lépésre szánták el magukat.

ZSOLTÁRRAL AZ AMERIKAI ZSIDÓKÉRT

Hogy az amerikai zsidóság helyzetét javítsák, az 1870-80-as években küldöttség érkezett az Államokból *Jechezkél Halberstam* (1813–1898) a szeniawai rabbihoz, akinek Galíciában és Magyarországon is rengeteg híve volt, hogy utazzon el Amerikába megerősíteni a zsidó életet.

A ZSIDÓ LAKOSSÁG FÖLDRAJZI MEGOSZLÁSA

A zsidó lakosság megoszlása a földrajzi régiókban
(százalékban, az adatok forrása: Pew Research Center)

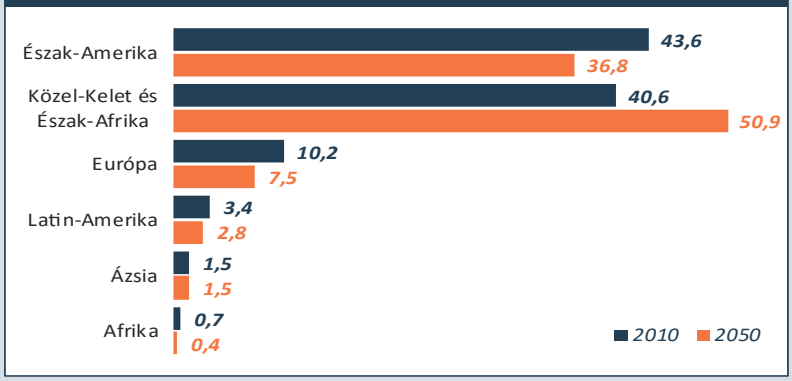

A Pew Research Center 2015-ben publikált tanulmányt a világ zsidó népességének várható alakulásáról. A kutatók szerint 2010-ben közel 14 millió zsidó élt a Földön. Számításaik alapján 2050-re a zsidók létszáma eléri majd a 16 milliót. A Föld teljes népességén belüli részarányuk pedig a 0,2 százalékos szinten stabilizálódik. A zsidó lakosság területi eloszlása ugyanakkor jelentősen átalakul: Észak-Amerika és Európa részaránya csökken, míg a Közel-Kelet (lényegében Izrael) szerepe megnő. Utóbbi régióban él majd a világ zsidóságának 51 százaléka 2050-ben – legalábbis a Pew kutatóinak számításai szerint. (Pew Research Center)

Halberstam rabbi hajlott rá, hogy elfogadja a felkérést, de először tanácskozni akart *Jehosuá Rokéách* (1823–1894) belzi rebbével, akihez azzal a javaslattal érkezett, hogy utazzanak ketten az Újvilágba, így még többet tehetnének az ottani zsidóságért. A belzi rebbe teljesen elutasította a javaslatot, mondván: „az amerikai zsidóságért olvasok egy zsoltárfejezetet a szobámban. Jó lenne, ha ön is olvasna egy zsoltárfejezetet az ön szobájában!”[4] Talán reménytelen feladatnak tartotta, hogy az amerikai zsidókat visszavezessék a valláshoz[5].

AZ A ZSIDÓ, AKI AMERIKÁBA UTAZIK, ELFELEJTI A TFILINJÉT...

Dédnagyanyám testvére, *Grünwald Mózes* (1853–1910) huszti rabbi halálos ágyán aggadóan azt mondta[6]: „tartok tőle, hogy a Szent Tóránk el fog menni *gálut*ba (itt: spirituális elnyomás – *a szerk.*) még Amerikáig is, mert látjuk, hogy a Tóra vándorol: Izraelből Babilóniába, onnan Spanyolországba, Németországba, Franciaországba, most pedig Lengyelországba és Magyarországra. Ki tudja, talán még Amerikáig is el fog jutni…”.

Ugyancsak Grünwald rabbiról mesélik[7], hogy egy éjszaka vonaton utazott Budapestre. Reggel elküldte a tanítványát, hogy szedjen összse annyi zsidót, hogy menet közben tudjanak *minjen*ben imádkozni. A tanítvány visszatért a zsidókkal, és megemlítette, hogy egyikük otthon felejtette a *tálesz*ét és *tfilin*jét. Erre Grünwald rabbi megjegyezte: „szerintem ez a zsidó azért megy most Pestre, hogy elintézze a papírjait, hogy Amerikába mehessen.” A bócher kíváncsi lett és megkérdezte az illetőt utazása céljáról. Mire az azt válaszolta, hogy a papírjait intézni megy Amerikába. A bócher boldogan jelentette a rabbinak, hogy igaza volt. Mire Grünwald rabbi azt válaszolta: „Sajnos ez a menetrend: azok, akik Amerikába utaznak, azok mind otthon felejtik a tálesztet és tfilint…”.

Fiának, *Grünwald Lévi Jichák* (1893–1980) németkeresztúri rabbinak (ma Deutschkreutz, Ausztria), 1938-ban, a Kristályéjszaka után menekülnie kellett a városból egész közösségével. Az erősödő antiszemitizmus elől New Yorkba akart emigrálni, ám testvére *Grünwald Jáákov Jechezijáhu* (1882–1941), pápai rabbi apjuk fenti idézetével megpróbálta őt erről lebeszélni. Felajánlotta testvérének, hogy költözzön hozzá Pápára, de Lévi Jichák rabbi ragaszkodott eredeti tervéhez és elment Amerikába[8]. Érkezésekor alaposan felmérte a zsidók helyzetét, és ennek hatására elsőként indította el a kóser tej és sok más kóser alapélelmiszer gyártását és ő alapozta meg az igazi ortodox hechserek rendszerét Amerikában[9].

A MUNKÁCSI REBBE FILMEN ÜZENT AZ AMERIKAI ZSIDÓKNAK

Amerikának olyan rossz híre volt ekkoriban, hogy a munkácsi rebbe, *Spiro Chájim Elázár* (1872–1937) a 20-as évek végén így írt[10]: „Három út vezet a pokolba. A zsidóság egy részének szemtelensége Európában, a pénz iránti teljes elkötelezettség Amerikában és a nem vallásos cionizmus Jeruzsálemben.”

Az amerikai zsidóságért való aggódása érdekes módon egy filmfelvételen is megőrződött – az egyetlenen, ami valaha Spiro rabbiról készült. 1933. március 15-én Munkácson, a lánya esküvőjén, a hatalmas tömegben észrevette, hogy valaki filmezi az eseményeket. Mikor kiderült, hogy egy amerikai filmhíradó számára készül a felvétel, a rebbe leállíttatta az esküvői ünnepséget és hatalmas, jiddisnyelvű beszédet mondott a kamerába az amerikai zsidóságnak, biztatva őket a szombat megtartására[11].

A LUBAVICSI REBBÉK SE ADTÁK ÁLDÁSUKAT A KIVÁNDORLÁSRA

Oroszországban hasonlóan elutasítóan álltak az amerikai utazáshoz. Fent említett Jacobson rabbi emlékirataiból[12] kiderül: a lubavicsi haszidok között közismert volt, hogy rebbéik ellenzik a kivándorlást. Akik a rebbe engedélye nélkül mégis az utazás mellett döntöttek, úgy érezhették, tettükkel elszakadtak a rebbéjüktől.

Jacobson rabbi említi többek között *David Sifrin* (meghalt 1943) esetét, aki a század elején Lubavicsba látogatott a Rebbéhez, és azt mondta: „Rebbe, elutazom Amerikába. Nem azért jöttem, hogy megkérdezzem a Rebbétől, utazzak-e, már megvan a jegyem. Csak nem szeretnék olyan lenni, mint az a diák, aki elszökik az iskolából, és nem mondja meg a tanárának, hova megy..."[13]

REFORM-KONZERVATÍV-ORTODOX: A ZSIDÓ IRÁNYZATOK FEJLŐDÉSE AZ USÁ-BAN

Amikor a **reformmozgalom** szele megérkezett Amerikába a 19. század derekán, jó táptalajra lelt a vallástól eltávolodott zsidók között. Az egyik első reform rabbi *Isaac Mayer Wise* (1819–1900) 1846-ban érkezett Csehországból az USÁ-ba. Albany-ban lett rabbi, ahol rögtön elkezdte bevezetni reform szokásokat[14].

Negyed századdal Weiss megérkezése után a reformmozgalom teljesen meghódította az Egyesült Államok zsidóságát – és nem mellesleg

MISSOURI HISTORICAL SOCIETY

A St Louis-i zsidóság egyik vezetője és nagyvonalú támogatója volt Nathan Harris (jobbra), aki látványos fogadású ünnepséget rendezett, amikor Joszéf Jichák Schneerson rabbi (középen) 10 napos látogatásra érkezett a városba 1930-ban

annak mintegy 200 működő zsinagógáját. A mozgalom hitelveit a „Pittsburgh platform"-on fektették le 1885 novemberében. Itt deklarálták, hogy a Tórai micvák nagy része őket nem kötelezi. Nem fogadták el a zsidóság nemzet voltát: „Magunkat

LUBAVITCH ARCHIVES

Joszéf Jichák Schneerson rabbi érkezése az USÁ-ba, 1940

a továbbiakban nem nemzetként határozzuk meg, hanem vallási csoportként, így nem fogadjuk el sem a Palesztinába való visszatérést…, sem bármilyen, a zsidó állam helyreállítását szolgáló törvény megújítását"[15]. Ez a határozat alapozta meg későbbi erős anticionista hozzáállásukat is. [Ezeket a tételeket csak évtizedekkel később kezdte el megváltoztatni a reformmozgalom, felismerve azok hibás voltát. A folyamat már az 1937-es platformon megkezdődött, de csak az 1999-es újabb „Pittsburgh platform" korrigálta azokat mélyebben[16].]

Éppen a Pittsburgh platformnak köszönhetően szerveződött meg a **konzervatív zsidóság** azokból, akik ragaszkodtak a hagyományosabb vallási élethez. 1886-ban alapították meg rabbiképzőjükként a *The Jewish Theological Seminary*-t New Yorkban, ami versenyre kelt az ohioi Cincinattiban működő reform *Hebrew Union College*-al. A konzervatív rabbiképző egyik alapítója, és legmeghatározóbb tanára volt dr. *Kohut Sándor* (1842–1894) Székesfehérvár és Pécs neológ rabbija[17]. 1902-ben lett az intézmény vezetője *Solomon Schechter* (1847–1915)[18] moldáviai származású cambridge-i professzor, aki a konzervatív zsidóság meghatározó alakja volt.

Közben kisebb létszámban szerveződött az **ortodox zsidóság** is, azokból a rabbikból és követőikből, akik továbbra is ragaszkodtak az „óhazában" megszokott vallási színvonalhoz. Megszervezték a harmadik rabbiképzőt, ami *Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary* néven nyitotta meg kapuit 1897-ben. Ebből nőtt ki a híres manhattani Yeshiva University, ahonnan a mai modern ortodoxia rabbijainak legnagyobb része kikerül. 1917-ben jött létre a *Yeshiva Torah Vodaas*, ami a kelet-európai jesivák mintájára működött. Hosszú éveken keresztül volt ennek vezetője *Mendlowitz Shraga Feivel* (1886–1948) Magyarországról érkezett haszid rabbi, a fent említett huszti rabbi tanítványa, aki 1913-ban érkezett az USÁ-ba.

A II. világháború után nagy számban érkeztek Kelet-Európából ortodox zsidók az Egyesült Államokba, ami megerősítette és tömegmozgalommá tette az ortodox mozgalmat.

KITILTÁS ÉS TELJES SZAKÍTÁS A KONZERVATÍV MOZGALOMMAL

A II. világháborúig a gyakorlatban nem volt nagyon feltűnő az ortodox

KI NYER MA?

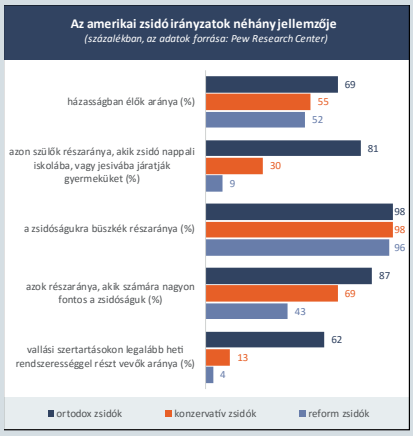

Az amerikai zsidóságot felmérő statisztikák szerint jelenleg a reform és a konzervatív mozgalom rendelkezik a legnagyobb taglétszámmal, azonban mindkét irányzat gyorsuló ütemben veszít támogatottságából. Egyedül az ortodox közösség létszáma mutat jelentős növekedést, ahol erős a hitelvekhez való ragaszkodás, magas a gyermeklétszám és szinte ismeretlen fogalom a vegyes házasság.

és a konzervatív mozgalom közötti valódi különbség, leginkább abban tértek el, hogy a konzervatív zsidó irányzat elnézőbb volt hívei vallási elhajlásaival szemben. Azonban a '40-es évektől a konzervatív rabbik aktívabb törvénykezésbe kezdtek, és hivatalosan is elkezdték módosítani a háláchát, megengedve ezzel olyan dolgokat, amik felett korábban csak szemet hunytak. Ezzel elkezdték kialakítani és törvénybe foglalni a konzervatív zsidóság, a reformtól és az ortodoxiától is eltérő teológiáját.

Az ortodox rabbik felháborodva figyelték ezt a folyamatot és 1956-ban[19] a tizenegy leghíresebb ortodox rabbi, köztük *Mose Feinstein* (1895–1986), *Áron Kotler* (1892–1962), *Jákov Kamenetsky* (1891–1986), valamint *a lubavicsi rebbe* (1902–1994) hivatalosan elhatárolódtak a konzervatív mozgalom ideologiájától. Tilos volt olyan rabbinikus vagy hitközségi szervezet tagjának lenni, ahol a konzervatív mozgalmat legitim tagként ismerték el[20]. Ennek folytatásaként Feinstein rabbi az *Igrot Mosé* responsum könyvében[21] már nem ismerte el a konzervatív rabbinátusi válás érvényességét, ahogy a reformét sem. Azokban az esetekben, amikor valamiért nem lehetett *gettel* elválni a férjtől, a házasságot érvénytelennek nyilvánította.

JAVULÓ KÖRÜLMÉNYEK OTT – VÁLTOZÓ VÉLEMÉNYEK ITT

A '30-as években két nagy változást történt Amerikában, ami megkönnyítette a zsidók életét: a nagy gazdasági válság után megalakuló szakszervezetek nyomán több joga lett a munkavállalóknak, ennek hatására pedig elterjedt az ötnapos munkahét, ami lehetővé tette, hogy a sábesz megszegése nélkül tudják eltartani a zsidók családjukat. Tulajdonképpen ezt tekinthetjük az amerikai ortodox zsidó élet egyik nagy fordulópontjának.

Ezzel párhuzamosan, az európai rabbik a történelmi események hatására kénytelenek voltak felülbírálni nézeteiket.

A lubavicsi rebbének megváltozott a véleménye már az I. világháború és az orosz komunista forradalom után: engedélyt adott azoknak, akik menekülni akartak, hogy Amerikába utazzanak – köztük a fent említett Jacobson rabbinak is[22].

A II. világháború kezdetén, amikor Németország lerohanta Lengyelországot, a fent említett pápai rabbi, még ellenezte a kivándorlást az USÁ-ba, de később, amikor „a córesz még nagyobb lett" – utalva ezzel feltehetőleg a 2. zsidótörvényre – már sürgette a kiutazást és 1941 márciusában bekövetkezett haláláig ő maga segített ehhez papírokat szerezni[23].

HEBREW PUBLISHING COMPANY

Ros Hásánái képeslap a 20. század elejéről

„AMERIKA IZ NIST ÁNDERS"

A hatodik lubavicsi rebbe, Joszéf Jichák Schneersohn rabbi (1880–1950) 1929. szeptembertől 1930. júliusig majdnem egy évet töltött az USA-ban, hogy segítsen felélesztení a nagyszámú orosz zsidó közösségben a hagyományok iránti elköteleződést[24]. Végül nem telepedett

AZ AMERIKAI ZSIDÓ NÉPESSÉG JÖVŐJE IRÁNYZATONKÉNT

Az amerikai zsidó népesség növekedési rátája, irányzatok szerint

		haszid és jesiva ortodoxok	centrista ortodoxok	konzervatívok	reform zsidók	szekuláris zsidók
Vegyesházasságok aránya		6%	6%	32%	46%	49%
Az egy nőre eső gyermekek átlagos száma		6,72	3,39	1,74	1,36	1,29
Zsidó népesség létszáma (az első generáció = 100)	1. generáció	100	100	100	100	100
	2. generáció	324	163	66	46	41
	3. generáció	1050	266	44	21	17
	4. generáció	3401	434	29	10	7

Az amerikai zsidóságot felmérő statisztikák szerint jelenleg a reform és a konzervatív mozgalom rendelkezik a legnagyobb taglétszámmal, azonban mindkét irányzat gyorsuló ütemben veszít támogatottságából. Egyedül az ortodox közösség létszáma mutat jelentős növekedést, ahol erős a hitelvekhez való ragaszkodás, magas a gyermeklétszám és szinte ismeretlen fogalom a vegyes házasság. „Volt idő, amikor minden zsidó biztosra vehette, hogy lesznek majd zsidó unokái, akikkel együtt töltheti el a széder estét, vagy a sábátot. Az adatok azonban azt jelzik, ez az elvárás már nem annyira megalapozott. Sőt, a kutatásaink szerint rövid időn belül az amerikai zsidó közösség visszafordíthatatlanul átalakul." *(Pew Research Center, Antony Gordon and Richard Horowitz kutatása nyomán)*

FORRÁS: DKING- FLICKR

Az Egyesült Államok legrégebbi, ma is működő zsinagógája, az 1759-ben épült Rhodes Island-i Touro zsinagóga

le, hanem visszatért Európába és csak 1940 áprilisában, a II. világháború idején, Varsóból menekülve költözött véglegesen Amerikába.

Érkezése után sokszor azt mondta[25]: „Azt az üzenetet hoztam Amerikába, hogy 'Amerika iz nist ánders'" – vagyis Amerika sem más. Más szóval nem igaz az az elképzelés, hogy csak az óhazában lehetett micvákat tartani, itt, az újhazában nem. Már érkezése napján megalapította az első Tomché Tmimim lubavicsi jesivát az Egyesült Államokban[26].

1942-től létrehozta az ún. *dayschool* mozgalmat. Ezekben a privát iskolákban a gyerekek vallási és világi tárgyakat is tanultak[27]. Ez az iskolamodell képezi mai napig Amerikában, és világszerte az ortodox oktatási, nevelési intézmények alapját – többek között ilyen *dayschool* rendszerben működik a budapesti Bét Menáchem Héber-Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola is.

A KÓSER ÉLELMISZERIPAR KÉT „MÁGNÁSA"

A korábban említett *Grünwald Levi Jichák* rabbi figyelemmel kísérte a hatodik lubavicsi Rebbe munkásságát és szoros kapcsolatot tartott fenn vele. A '40-es évek elején arról kérdezte a Rebbét, miért nem aktívabb a kóser ételek gyártásának terén és a hechserek adásában, ahogy ő csinálja. A Rebbe válaszában elmondta neki, hogy mennyire nagyra becsüli azt a szent munkát, amit végez a kóser étel biztosítása érdekében, de, mint mondta „köztünk a munkamegosztás olyan, hogy ön foglalkozik a kóser étel előállításával, én pedig azzal foglalkozom, hogy legyen vevő rá..."[28].

MAGYAR ORTODOX RABBIK AMERIKÁBAN

Természetesen Amerika sem lehetett meg magyar rabbik nélkül. Közülük itt két híresebbet említenénk, *Schreiber Mózes* (1762–1839) rabbi és a pozsonyi jesiva tanítványait. Az egyik első híres ortodox rabbi Amerikában *Jiszáchár Ber Ilowy* (1814–1871) volt. A világi és vallási téren egyaránt nagy tudású rabbi gyakran szólalt fel az ortodox zsidóság érdekében[29]. Egy másik pozsonyi tanítvány, *Klein Hilél* (1848–1926) 1890-ben lett a magyar közösség rabbija New Yorkban, majd a város helyettes főrabbijává nevezték ki[30]. 1924-ben ő alapította meg a Chevrát Tomche Torát, ami pénzt gyűjtött a magyarországi jesivák támogatására[31].

Ezzel a munkával a hatodik Rebbe megvetette a lubavicsi haszidizmus áttelepülésének alapjait, amire az 1950-ben bekövetkezett halála után veje, a hetedik Rebbe a ma is ismert kiterjedt világmozgalmat építette, küldötteivel mintegy visszaüzenve az óhazának: „Europa iz nist ánders".

---

[1] Idézi Arthur Hertzberg: „'Treifene Medina': Learned Opposition to Emigration to the United States", *Proceedings of the Eighth World Congress of Jewish Studies* (Jeruzsálem, 1984) 3. oldal. Lásd hasonló megjegyzés egy New Yorkból érkező *get* kapcsán a galiciai Sálom Mordecháj Schwadron (1835–1911) rabbi tollából: *Máhársám* responsum 3. kötet 207. fejezet; [2] Lásd részletesen Hertzberg tanulmányában *uo.* 3–26. oldal; [3] *Zikáron livné Jiszráél* (Brooklyn, 1996) 4. oldal; [4] Yisroel Yaakov Klapholz: *Ádmoré Belz* 2. kötet (Izrael, 1976) 62–63. oldal; [5] Lásd még *Kol hákátuv löChájim* (Jeruzsálem, 1962) 166. oldal; [6] Idézi unokája, mesterem, Grünwald József (1905–1984) pápai rabbi, in *Vájágéd Jáákov*, *Brésit*, Előszó 12. oldal; [7] *Tóldot Árugát Háboszem* 2. kötet (Brooklyn, 1985) 216–217. oldal; [8] *Águrá ohálchá olámim* (Montreál, 2008) 136. oldal, *Ohr Cádás* folyóirat, 35. szám (Brooklyn, 5776. év) 70. oldal; [9] Lásd Bezalel Kahn: *The Zehlemer Rov – His life, Accomplishments and Legacy* (2014) 6. fejezet; [10] *Divré Torá* 4. kötet (Munkács, 1930) 31. paragrafus; [11] A filmrészlet itt megtekinthető: *https://secure.ushmm.org/online/film/display/detail.php?file_num=835*; [12] *Zikáron livné Jiszráél* uo. 126–128. oldal. Lásd még *Tóldot Chábád böÁrcot Hábrit* 5–7. oldal; [13] Sifrin később rengeteget tett a lubavicsi haszidizmus fejlődéséért az Egyesült Államokba, lásd *Tóldot Chábád* uo. 396. oldal; [14] Egészen 1850-ig, míg össze nem verekedett a hitközségi elnökkel, ami miatt kénytelen volt önálló hitközséget alapítani; [15] *Encyclopedia Judaica* 14. kötet 26. oldal; [16] Lásd *Encyclopedia Judaica* uo. és „Reform movement's Statement of Principles" in: *Jewish Telegraphic Agency* 1999. május 26.; [17] Kohut üknagyapám unokatestvére volt, lásd *Áteret Ákivá* (Bné Brák, 2003) 294. oldal; [18] Zsidó neve, Snéur Zálmán is árulkodik róla, hogy Schechter lubavicsi haszid családból származott. Levéltárában rábukkantam egy levélre, melyben édesapja azt írta neki, hogy mellékelten küldi a fia *Tánjáját* (a Chábád haszidizmus alapműve – a szerk.), „amit otthon felejtett". Talán nem vette tudomásul, hogy fia eltávolodott a haszid világtól, de az is lehet, hogy így akarta gyökereire emlékeztetni.; [19] Lásd *Hápárdesz* 30. évfolyam 8. szám [114–115.] oldal; *Igrot Mose* responsum, *Jore déá* 5. rész 50:1.; *Igrot kodes* 12. kötet 347. oldal; [20] Maimonidész, *A megtérés szabályai* 3:8. alapján – lásd *És háTorá* (Bné Brák, 2013) 2 kötet 60., 65. oldal; *Igrot kodes* uo.; Joseph B. Soloveitchik rabbi: *Community, Covenant and Commitment* 143–149. oldal; [21] *Even háezer* 4. rész 46., 59., 78. fejezet; [22] *Zikáron livné Jiszráél* uo. 95., 98., 100., 165. oldal; [23] *Or chádás* uo. 69. oldal; [24] Lásd *Tóldot Chábád* uo. 8–21. fejezet; [25] Lásd *Igrot kodes* levelezése 3. kötet 336. oldal, 8. kötet 118. oldal; [26] *Tóldot Chábád* uo. 36. fejezet; [27] *Tóldot Chábád* uo. 43–56. fejezet; [28] Lásd *The Zehlemer Rov* uo. 217. oldal; [29] Munkásságáról lásd *Milchámot Elohim* responsum könyve (Berlin, 1914); [30] *HáChátám Szofér vötálmidáv* 489. oldal; [31] Erről lásd *Álé zikáron* 10. szám 2–40. oldal.

„ITT BIZTONSÁGBAN ÉREZZÜK MAGUNKAT”

Glitsenstein Sámuel rabbival, az újlipótvárosi közösségi központ, a Zsilip vezetőjével beszélgettünk. LIEBMAN FLÓRA ÍRÁSA

Glitsenstein Sámuel rabbi (közismert nevén „Glici”) és felesége, Sosi 2008-ban költöztek Izraelből Budapestre. A házaspárnak ekkor három kisfia volt – a család azóta egy kislánnyal és két fiúcskával bővült. Glitsiék érkezésükkor nem beszéltek még magyarul és keveset tudtak választott hazájukról: jöttek, mert hívták őket, hogy segítsék a magyarországi zsidó fiatalság életét. Thaiföld, Vietnam és Közép-Amerika helyett döntöttek úgy, hogy Magyarországra költöznek – örökre.

Mára mindannyian kiválóan beszélnek magyarul, nem okoz gondot számukra az ügyintézés vagy a magyar barátaikkal való kapcsolattartás. Glitsi rabbi vidámságával és nyitottságával mindenkinek belopja magát a szívébe, ugyanúgy, ahogy Sosi tapintatos segítőkészségével.

Most 7. kerületi otthonukat és a Nagyfuvaros utcai templomkörzetet, melynek évek óta rabbija, Újlipótvárosra cserélik, ahol vadonatúj zsidó központot létesítenek majd Zsilip néven. Ahogy eddig is leginkább a fiatalok számára szerveztek programokat, így új környékükön is elsősorban a fiatal családok számára szeretnének lehetőségeket kínálni.

2008-ban egy interjúban azt mondta, azért választották Magyarországot, mert tudta, hogy ez a lehető legjobb hely a család számára. Beigazolódtak a reményeik?

Igen, nagyon szeretünk itt élni. Különösen jó, hogy itt biztonságban érezzük magunkat. Igaz, nincs a világon olyan hely, ahol csak jó van, mindenhol vannak rossz dolgok és rossz emberek, de itt akár az éjszaka közepén is sétálhatok ortodox zsidóként az utcán, nem kell félnem. A nagyobb gyerekeim nyugodtan elmehetnek egyedül vásárolni, utazunk a tömegközlekedésen és nem félünk. Magabiztosnak érezzük itt magunkat.

Mit szeretnek még Magyarországon?

Elsősorban a zsidó közösséget szeretem itt. Ez a világon azon kevés közösségek egyike, amelyik ugyanott él évszázadok óta. Mesélek egy történetet. Pár hónapja bementem egy elektronikai boltba és villanykörtét kértem az eladótól. Ő intett, hogy várjak és a mögöttem lévőt szolgálta ki. Amikor az illető kiment, az eladó hozzám fordult és azt mondta: hol tudnám még egyszer megkóstolni a maceszgombócot? Kiderült, gyerekkorában még a nagymamája tartott szédert és főzött maceszgombóclevest. Ezt szeretem: egy teljesen vallástalan ember, épp csak annyit tud, hogy zsidó, de ezek a jelek a szívében vannak és ötven év után is előbukkannak. Meghívtam magunkhoz, az édesanyjával jött, aki 80 felett járhatott. Főztünk nekik maceszgombóc levest, nagyon boldogok voltak.

Mit nem szeret Magyarországon?

Mielőtt Magyarországra jöttünk, beszélgettem egy Izraelben élő magyar bácsival. Mondtam neki, hogy még egy szót sem beszélek magyarul, mire azt válaszolta, hogy az a szó, amit a legtöbbször fogok hallani, az a jaaaj lesz. Akkor csak nevettem és nem értettem, mire gondol, de itt hamar megtanultam, hogy sokan mindig csak panaszkodnak. Nincs olyan, hogy csak jó, de a Tóra arra tanít, hogy mindenben a jót kell keresni, akkor nyugodtabb és kellemesebb lesz az élete.

Hamarosan ismét költöznek, ezúttal a 7. kerületből a 13-ba. Mit vár az új lakóhelyüktől?

Remélem, hogy Magyarország legszebb zsidó közössége lesz ott. Rengeteg programot tervezünk, hogy mindenki, aki még sosem volt zsinagógában, akinek csak az évi egy maceszgombóc a kapcsolódása a zsidósághoz, az is, jól érezze magát.

Nagy fába vágták a fejszéjüket: zsinagógát, kávéházat, játszóházat ígértek. Meg lehet ezt valósítani?

Meg, csak idő kell hozzá. Lépésről lépésre fogunk haladni. Először egy „Mini Zsilip” nyílik meg, az épület előterét leválasztjuk, és míg a háttérben zajlik az építkezés, addig a közösségi élet itt már megindulhat. Amint valamivel elkészülünk, összenyitjuk a már meglevő terekkel. A nyarat a tervezésre szántuk, hogy mikor elindul az építkezés, már pontosan tudjuk, mit miből és hogyan szeretnénk megvalósítani.

Főleg a miből érdekelne…

Egyszer egy nagy rebbe zsinagógát akart építeni, úgy, hogy mindenkitől kért hozzá egy kis pénzt a közösségből. Így építette Mózes is a pusztai szentélyt, mert így mindenki a magáénak érezhette. Jött egy nagy támogató, aki felajánlotta a rebbének, hogy minden költséget áll, mire a rebbe azt mondta neki: ne fizesd ki az egészet. Add csak a felét, a többit hadd adják össze a közösség tagjai. Hozzánk még nem jött egy ilyen nagyvonalú támogató, de ha felbukkan, ígérem, nem fogom visszautasítani. Addig is marad a közösség: rengetegen tesznek felajánlásokat, kisebbet-nagyobbat. Sokan érzik már most is magukénak a Zsilipet, ami nagy erőt ad a munkához.

HÍD AZ ELFOGADÁS FELÉ

A ZSIDÓ MESÉK – GYEREKEKKEL – FOLYTATÓDNAK

Mit gondolnak a zsidókról, a zsidóságról a mai magyar gyerekek? Zsidók és nem zsidók. A zsidó mesék második verziójában tizenéves gyerekek beszélnek élményeikről, gondolataikról. A Zsidó mesék-sorozat rendezőjével, GÁRDOS PÉTER*rel beszélgettünk.* LEFKOVICS ZSÓFI ÍRÁSA

Két évvel ezelőtt az EMIH segítségével megvalósuló projektben ötvenkét kisfilmből álló videósorozat készült. A filmeken magyar zsidó és nem zsidó közéleti személyek beszélnek a zsidósághoz fűződő viszonyukról. A sorozat olyan jól sikerült, hogy – miután a filmek felkerültek a youtube-ra – a készítők továbbgondolták a projektet. A projekt célja a zsidósággal kapcsolatos sztereotípiák lebontása.

A magyar társadalom egy önmagába zárkózó, elutasító közeg, amelyben nagyon nehéz zsidó identitásról beszélni. Nemcsak a zsidókkal szemben jellemző az idegenkedés, a cigányokkal vagy a migrációval szemben is. Ebben a közegben a sorozat első ötvenkét filmje, amelyet neves közéleti szereplőkkel forgattunk, nagyon jól működött. Hiszek benne, hogy van a magyar társadalomban egy minimális esély arra, hogy hidat építhetünk az elfogadás felé.

Hogyan jött az ötlet, hogy gyerekeket kérdezzenek a zsidóságról?
Az első sorozatban hiteles, ismert emberek mondták el a véleményüket, osztották meg történeteiket velünk. Nem lehetett semmiféle elfogultsággal megvádolni a készítőket, hiszen semmilyen prekoncepciónk nem volt. A nagy visszhangra való tekintettel egy éve leültünk beszélgetni Köves Slomóval és akkor merült fel az ötlet, csináljuk meg ugyanezt gyerekekkel.

Hogyan találtak olyan gyerekeket, akik vállalták a szereplést?
Első látásra kivitelezhetetlennek tűnt az egész. Az első sorozatban hatszáz embert kerestünk, meg, végül ötvenkét riport született. Sokan rögtön nemet mondtak. Mások mondvacsinált indokot kerestek, hogy miért nem vállalkoznak a beszélgetésre. Voltak, akik hosszú hezitálás után mondtak nemet, de volt olyan is, aki vállalta a riportot, de végül nem jött el. A legtöbben attól féltek, hogy valami olyat mondanának, ami nem tetszene a közvéleménynek, zsidóságnak. A gyerekeket talán még nehezebb feladat volt megtalálnunk, az iskolák kezdetben nagyon elutasítóak voltak.

Hogyan keresték meg az iskolákat?
Első körben a tanároktól kértük, hogy a gyerekek írjanak egy fogalmazást arról, hogy mi a véleményük a zsidóságról. Ez a kérésünk rögtön falakba ütközött. Kicsit változtattunk a dolgon, azt kértük, hogy tegyenek fel vallással kapcsolatos kérdéseket a diákoknak. Ez már működött, néhány iskola vállalta, hogy segít nekünk. Az írások alapján válogattuk ki a gyerekeket.

Milyen összkép született a második sorozat után? Hogyan gondolkodnak a gyerekek a zsidóságról?
A második sorozatban huszonkét kisfilm született. Ezek alapján sokkal plasztikusabb, hűségesebb képet kapunk a zsidóságról, hiszen a gyerekek őszinték, nem lehet őket befolyásolni. Az is kiderült, hogy a holokauszt témája fényévnyi távolságra van a mai tizenévesektől. A történelem része, mint a mohácsi vész, nem rendíti meg őket.

Hol forgatták a filmeket?
Ahogy az első sorozatban, a gyerekekkel is csillagos házakban fogattunk. A legtöbben nem is tudták, mit jelentett ez Budapesten 1944-ben…

Milyen összkép alakult ki a mai fiatalság zsidókhoz való viszonyáról?
A legriasztóbb az, hogy sokan olyan közhelyeket mondogattak, amely mögött rejtett antiszemitizmus bujkál: a zsidókat nem illik bántani, ők is csak emberek, minden ember egyforma, és hasonlók. Pontosan leképeződik bennük a szüleik és környezetük véleménye. Volt olyan gyerek, aki kifejezetten dühös lett a kérdés hallatán, provokációt látott benne. Szerinte a fejlődés kulcsa a felejtés, előre kell nézni, nem a múlton rágódni.

Voltak megrendítő élményei is?
Igen. Az egyik kislány arról mesélt, hogy pici korától többször látta a Cipők a Duna-parton holokauszt-emlékművet. Először azt gondolta, hogy néhányan levették a cipőiket és bementek fürdeni. Elmesélte az ocsúdása történetét, hogy ahogy nőtt, hogyan értette meg, mi történt ott. Egy másik kamaszlány elmondta, milyen élmény volt neki, hogy a mamája elvitte őt Auschwitzba, hogyan jutott el a közömbösségtől a megrendülésig.

Kiknek szólnak a filmek?
Azoknak, akik hajlandók megnyitni magukat annak, hogy nem érdemes a magyar történelmi gyakorlatnak beugrani, miszerint a másik oldalon ellenség áll. Olyanoknak, akik hajlandóak változni, tanulni, gondolkodni.

A filmek megtekinthetők: www.zsidomesek.hu

TÚL A MÉZES ALMÁN

Ros hásánái asztal a világ körül

A babilóniai Talmud öt szimbolikus ételt sorol fel, melynek helye van az újévi asztalon: sütőtök, feketeszemű bab, póréhagyma, mángold és datolya. Ezekhez egy-egy áldás, vagy kérés is tartozik, ami elsősorban az étel nevéhez kapcsolódó asszociáció. De hogyan ültethetjük ezt át a gyakorlatba? DÉNES ANNA ÍRÁSA

A babilóniai Talmud öt szimbolikus ételt sorol fel, melynek helye van az újévi asztalon: sütőtök, feketeszemű bab, póréhagyma, mángold és datolya. Ezekhez egy-egy áldás, vagy kérés is tartozik, ami elsősorban az étel nevéhez kapcsolódó asszociáció. Az évszázadok során, illetve a különböző régiókban számos egyéb étel, vagy ételváltozat adódott ezekhez. A mángoldot például sok helyen cékla helyettesíti és salátaként, vagy más zöldségekkel keverve fogyasztják. Így járnak el például sok helyen Olaszországban, ahol krumplival és zöldbabbal keverik. A marokkói zsidók mazsolát, vagy más szárított gyümölcsöt adnak a zöldségekhez, és fahéjjal, cukorral megszórva, kuszkusz tetején kínálják – ezt hétzöldséges kuszkusznak nevezik. A hét zöldség: csicseriborsó, fehérrépa, sárgarépa, hagyma, zöld és piros sütőtök, valamint mazsola. A középkori Franciaországban piros almát, Provence-ban pedig fehér szőlőt is tettek az asztalra

Nem teljesen világos a Talmudban *rubijá* néven említett zöldség pontos mibenléte. A legtöbb helyen feketeszemű babot fogyasztanak. Egyiptomban lóbabot értettek a megnevezés alatt, a jemeni zsidók pedig görögszénamagot használnak helyette. Askenázi helyeken sokszor édes répafőzelék, *cimesz* kerül az asztalra ennél az áldásnál, mivel annak jiddis neve (*meren*) azt is jelenti, hogy sokasodni, akárcsak a *rubijá* szó héber gyöke. Azt is mondják, hogy az aranyszínű répaszeletek aranypénzre emlékeztetnek, vagyis ezzel a szimbolikus étellel gazdagságot is kívánunk magunknak.

A gazdagság és termékenység egyéb szimbólumai is az asztalra kerülhetnek, ennek jegyében szokás például halat is fogyasztani; a jemeni zsidók cukorral pirított szezámmagot, askenázi zsidók pedig babot is kínálhatnak a résztvevőknek.

Látható, hogy a befogadó társadalom nyelve is alakította ezeket az étkezési szokásokat. Így történt sok arab nyelvterületen élő közösségben azzal a kívánsággal, hogy az „Örökkévaló vágja el ellenségeinket és gyűlölőinket". Ehhez a kívánsághoz a Talmud a datolyát rendeli: elvág, befejez: *tám*, datolya: *támár*. Arabul azonban a fokhagyma jelentésű szóhoz hasonlít inkább, így az édes gyümölcs helyett a csípős fűszernövény kerülhet az asztalra.

A mézbe mártott alma közismert hagyományát az 1300-as években említi először Jáákov ben Áser rabbi. Ezek után került be a gyakorlatba az új gyümölcs fo-

A szimbolikus ételeket néha magukban, néha valamilyen módon elkészítve, sütve-főzve szokás fogyasztani. A **póréhagymá**t kínálhatjuk nyersen is, de készíthetünk belőle kis „fasírtokat" is: (kb. 18 darabhoz)

6 közepes méretű póréhagyma fehér és világoszöld része
másfél közepes méretű krumpli felkockázva
maréknyi petrezselyemlevél (szára nélkül)
2 nagy tojás
fél pohár zsemlemorzsa vagy maceszliszt
1 tk. só
½ tk. őrölt bors
olaj a sütéshez

A felkarikázott póréhagymát és a felkockázott krumplit tíz percen át forraljuk sós vízben. Leszűrjük, lehűtjük, és a lehető legtöbb vizet kinyomjuk belőle, majd a zöldségeket turmixoljuk. Hozzáadjuk a finomra vágott petrezselymet, a tojásokat és a zsemlemorzsát, sóval és borssal ízesítjük. Alaposan összekeverjük. Néhány kanálnyi olajat hevítünk fel egy serpenyőben (épp csak annyit, amennyi befedi a serpenyő alját), és evőkanállal beleszaggatjuk a keveréket. A kupacok tetejét lapítsuk le. Ha a széle megbarnult, fordítsuk meg, és a másik oldalt is süssük meg. Szalvétán lecsepegtetjük. A folyamatot addig ismételjük, míg fel nem használtuk az egész keveréket. Szükség szerint tegyünk még olajat a serpenyőbe.

gyasztása is, és középkori eredetű az a ma szintén sok helyen követett szokás, hogy gránátalmát esznek, azzal a kívánsággal, hogy úgy töltsenek el minket a parancsolatok, ahogyan a gránátalmát megtöltik a magok.

Az ünnepi étkezésnek természetesen része a bevezető ételek után fogyasztott húsos főfogás is. Míg az askenázi konyhában inkább sütve kínálják a csirkét ünnepi alkalmakkor, addig a mediterrán konyhára a hús megpárolása vagy pörköltszerű elkészítése a jellemző. Görög és török otthonokban például gyakran paradicsommal, fehérborral, petrezselyemmel és fokhagymával főzik puhára a csirkét, a marokkói zsidók pedig sáfránnyal és fahéjrudakkal fűszerezik édes csirketagine-jukat. Ezekhez a gazdag húsételekhez kiválóan illik a zöldséges rizspiláf vagy a pörkölt mandulával és mazsolával megkoronázott kuszkusztál.

A babilóniai zsidók zsíros húsokat készítettek édes szószokkal ros hásánára, hogy biztosítsák az elkövetkező év édességét. A középkori Franciaországban bárányfejet és báránytüdőt is felszolgáltak, hogy az asztalnál ülők legyenek a fej, ne pedig a farok, valamint hogy könnyű évük legyen.

Iraki zsidók asztaláról nem hiányozhat a reszelt almából, cukorból és kardamomból készülő almadzsem. Sok szfárádi család édes sütőtökből készít dzsemet, de vannak a Közel-Keleten olyanok is, akik a jellegzetes, világos színű közel-keleti cukkinit használják erre a célra. Megint mások a sütőtököt olajban sütik ki, cukorral szórják meg, vagy tésztába töltik, és azzal együtt sütik meg olajban. Magyarországon borral készült szilvakompót járta, előételként és köretként egyaránt fogyasztották. Askenázi családoknál a főételként felszolgált csirke előtt húslevest is ettek, melybe darált hússal töltött tésztaháromszögeket, krepláchokat főztek.

Vannak olyan szfárádi családok, ahol egészen szukkotig kerülik a só fogyasztását, hogy maguk és családjuk számára biztosítsák a teljes mértékben édes évet. Ugyanígy askenázi körökben szokás szukotig tartózkodni a diótól, mivel annak számértéke héberül megegyezik a bűn szó számértékével.

A ros hásánái étkezések lezárásaként számtalan édesmézes süteményreceptből válogathatunk. Legyen ez az askenázi zsidók lékochja, vagy a szfárádiak báchlávája, ezek mindenképpen megfelelnek annak a követelménynek, hogy ros hásánákor édes ételeket fogyasztanak, és méltó megkoronázását jelentik az ünnepi étkezéseknek.

Marokkói csirke szilvával, mandulával és kuszkusszal

másfél kg csirke (mell és comb vegyesen); 2 hagyma apróra vágva; só, bors ízlés szerint; 1 fahéjrúd; 1 pohár csirke alaplé, vagy víz; 1/8 tk. sáfrány; csipetnyi szerecsendió; 2 ek. méz; 1 tál kész kuszkusz; fél pohár, enyhén megpörkölt mandula

A csirkét, a hagymát, a sót és a borsot lábosba tesszük, és néhány percen át pároljuk. Hozzáadjuk a vizet vagy az alaplét, a fahéjat és a sáfrányt, és letakarva, közepes lángon addig forraljuk, míg a csirkedarabok megpuhulnak. A húst tálra szedjük, a szószhoz hozzáadjuk a szilvát, a szerecsendiót és a mézet. A fahéjat kivesszük, és a szószt néhány perc forralással kissé besűrítjük, majd a csirkedarabokat visszatesszük a lábosba, és további néhány perc alatt összeforraljuk.

A kuszkuszt nagy tálra halmozzuk, a csirkedarabokat elrendezzük körülötte, a húsra ráöntjük a szószt is a szilvával együtt. Pörkölt mandulával és/vagy pörkölt szezámmaggal díszítjük.

A vacsorát egy hagyományos közép-európai édességgel, a **lékoch**-hal zárhatjuk:

1-1 pohár méz, olaj és cukor; 3 tojás; 1 pohár erős feketekávé; 3 és fél pohár liszt; 1 csomag sütőpor; 1-1 kk. fahéj és szerecsendió; ½ kk. őrölt szegfűszeg; ¼ kk. őrölt gyömbér; 1 pohár mazsola

A hozzávalókat tálba öntjük, és alaposan összekeverjük. Sütőpapírral bélelt tepsiben, kb. 50 perc alatt készre sütjük.

A király a mezőn jár

DÉNES ANNA MESÉJE

Volt egyszer egy hatalmas uralkodó. Óriási palotában lakott, melynek minden tornyát és kapuját őrök vigyázták. Senki nem mehetett se ki, se be, csak ha a király engedélyt adott. Nem volt lehetetlen elébe járulni, de meg kellett dolgozni érte. Kérni kellett, könyörögni, és megmutatni, hogy az ember igazán komolyan gondolja, hogy beszélni szeretne vele.

Egyszer aztán a király elhatározta, hogy megnézi, hogyan élnek az országában. Befogatott a hintójába, megtöltötte utazóládáját elegendő étellel és ruhával, és elindult. Hegyeken és erdőkön hajtott keresztül, távoli városokba és tanyákra látogatott el. Ahol megállt, és kiszállt a hintóból, hogy megnézze, mit csinálnak, hogyan élnek az emberek, azonnal köréje gyűltek a nép egyszerű fiai csakúgy, mint a tehetősek, vagy a tudósok. Nem voltak őrök, nem kellett kérlelni a királyt, csak odamenni hozzá, és beszélni vele. „A király a mezőn van, a király a mezőn van!" – kiáltották az emberek, és mindenki tudta ebből, hogy most érdemes odamenni hozzá, hiszen mindenkit meghallgat. Hiszen pontosan azért érkezett, hogy meghallgassa a nép gondját-baját, és segítségükre legyen.

Közeledik elul hónap. Ekkor a Világ Királya is „kimegy a mezőre" – az Örökkévaló Égi Trónjáról a földre érkezik, hogy mindannyian közel kerülhessünk Hozzá és beszélhessünk Vele. Az új év kezdete előtt egy hónapon át várja a Király, hogy Hozzá forduljunk, hogy elmondjuk Neki gondunkat-bajunkat és megbocsátást nyerjünk.

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR

ZSIDÓ FOGALMAK

KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT

Fejtse meg a rejtvény fő soraiban elrejtett zsidó fogalmat és nyerjen értékes könyveket! *Beküldési határidő:* 2016. október 15. *Cím:* rejtveny@zsido.com.

Az előző szám megfejtése: Gáon, Geniza, Áv, Náchesz, Zohár, Kuf, Máján, Jámim Nóráim, Reb, Ros Hodes, Shmuel Schneershon, időszámítás

Nyertesünk: TÓTH ERVINNÉ

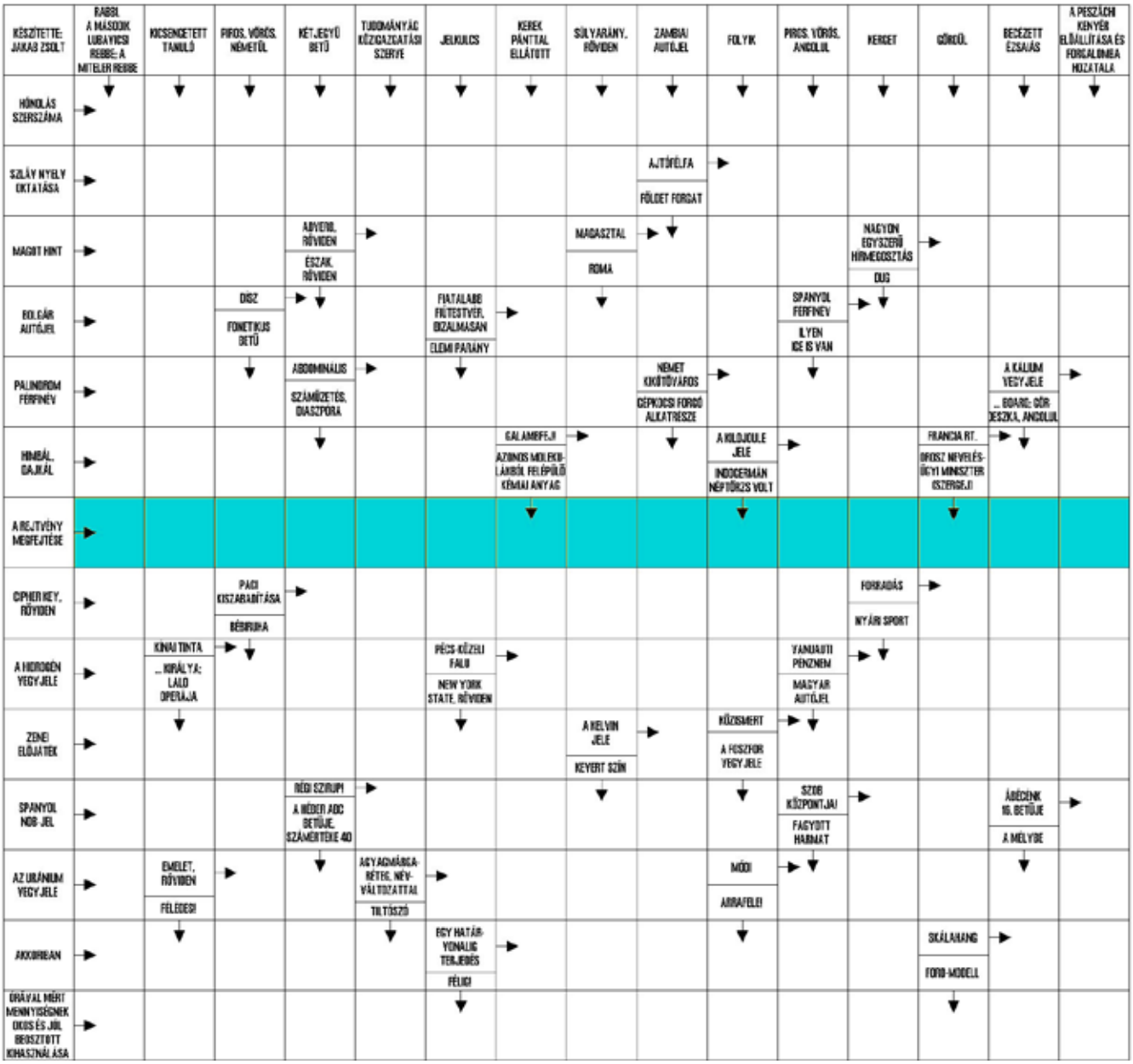

AZ ANTISZEMITIZMUS EVOLÚCIÓJA

LEGÚJABBKORI ANTISZEMITIZMUS

Dolgozatomat Köves Slomó vezető rabbi, az Egység *84. számában közzétett* Auschwitz és a legitimáció – Új idők jönnek *című írása inspirálta.* MEGYERI ANDRÁS JONATÁN ÍRÁSA

Közhely, hogy a világ változik, miért volna kivétel ez alól az antiszemitizmus. Mint valami kóros betegség, a társadalom eme daganata is sokfajta arcot vesz fel, immúnissá válik a különböző ellenszerekre, azonban alapvető szerkezete aligha változik.

Történelmünk során ez a betegség több formát öltött, egy-egy arcát sokszor hosszú századokig megtartva, de mindig reagálva a változó időkre és változó társadalmi folyamatokra.

A zsidó nép történelmének kezdetén az antiszemitizmus nemzeti jellegű volt. Mózes népének Szentföldi honfoglalása, és megszakításokkal, de több mint 1000 esztendeig tartó Szentföldi jelenléte és monarchiái nem csak az ország területén lakó különböző népek, akik hol többen, hol kevesebben voltak, de a környező népek ellenkezését váltotta ki, de a korabeli térségi szuperhatalmakét is. A honfoglalás illetve a honmegtartás folyamatos harckészültségben tartotta a zsidó népet (bár ez a kor egyéb társadalmainál sem volt másképp). Nemhiába a Biblia mindössze háromszor emlékezik meg arról, hogy „és megnyugodott az ország 40 évig" *(Bírák könyve,* 3., 5., 8. fejezetek*)* illetve egyszer arról, hogy „és megnyugodott az ország 80 évig" *(Bírák könyve* 3. fejezet). Izrael országának stratégia fontosságú elhelyezkedése, tudniillik, hogy az egymással folyamatosan harcban álló és rivalizáló északi (Asszíria, Babilónia, Makedónia stb.) illetve a déli (Egyiptom) szuperhatalmak közt átjáróként funkcionált, nem csak harcászati, de kereskedelmi és társadalmi szempontból is folyamatos háborúskodásra, honvédelemre kényszerítette a számában sosem túl népes zsidókat. Rövid időre úgy tűnt, hogy ez a típusú antiszemitizmus gyógyítható, még ha a gyógyítás a meglehetősen fájdalmas diaszpórát is jelenti egyben. Nincs zsidó monarchia, nincs antiszemitizmus sem.

Azonban a végleges honvesztés után, a polgári időszámítás második századától a jelenség nem tűnt el, csak alakot változtatott, a nemzeti jellegű antiszemitizmus fokozatosan alakult át vallási jellegűvé. A zsidókat, bár kétségtelen, hogy Bibliai értékeket adományoztak a világnak, „istengyilkolással" vádolták, melynek egyenes teológiai következménye az elátkozottság, a szétszórattatás, a hontalanság és a hányatott zsidó sors. A születőben lévő korai keresztény egyház sietve határolódott el a judaizmus értékeinek bölcsőnemzetétől, sokszor olyan végletekig, melyek teljes képtelenségekbe és komoly teológiai manőverekbe kényszerítették a vallást megszilárdítani igyekvő egyházalapítókat.

Picivel arrébb és később, az iszlám kialakulása során eleinte úgy tűnt, hogy a zsidók számára ez a kereszténységhez képest elfogadhatóbb, ha úgy tetszik, attraktívabb alternatívát kínál. Ám hamar kiderült, hogy a zsidók nemigen látják benne ősi vallásuk és hitük alternatíváját. Ekkor a zsidók irányába tanúsított hozzáállása éles fordulatot vett, így fordulhat elő, hogy a Korán a zsidó népről hol végletesen pozitívan, hol végletesen elítélően nyilatkozik, táptalajt és szellemi muníciót nyújtva a legkülönbözőbb vallási fanatikusok számára.

A vallási alapú antiszemitizmus élt és virult majd kétezer évig, persze formáját, intenzitását, arcát folyamatosan változtatva, de megszűnni még a legtoleránsabb uralkodók, egyházfők uralma alatt sem bírt. Pedig a gyógyír úgy tűnt, viszonylag egyszerű: az antiszemitizmus problémájára a kikeresztelkedés vagy más vallás felvétele megoldást jelenthetett, ha nem is azonnalit. Valamiért mégsem így történt, legalábbis, ami a zsidó nép tömegeit illeti, nem.

A vallási alapú antiszemitizmusnak a nácik vetettek véget, persze az átmenet nem volt éles, hiszen évtizedekig élt (és valamilyen tekintetben él a mai napig is) a kétfajta gyűlölet kéz a kézben.

A darwini evolúciós logika többek közt Herbert Spencer által megfogalmazott tézise, a „legalkalmasabbak fennmaradásának elmélete" ideológiai alapot adott a faji alapú szegregációra. A zsidók genetikai démonizálása abban

volt más a korábbiakhoz képest, hogy erre nincs gyógymód. Nem segít sem a hontalanság, sem a kikeresztelkedés, az ember a genetikai állományát nem tudja megváltoztatni. Ezt talán legfrappánsabban Lord Rothschild, az angol parlament alsóházának első zsidó (ráadásul hagyományőrző zsidó) képviselője fogalmazta meg a 19. században, akit, mivel folyamatos támadások értek zsidó mivolta miatt, azt mondta: „Nem a hitem, hanem az orrom különlegességét támadják" (ez még természetesen az orrplasztika széles elterjedését megelőzően volt). A holokauszt, ez a hallatlan genocídium, egyenes következménye volt az őrült ideológiának. Főleg akkor, amikor a nyugati társadalom egy pillanatra úgy gondolta, hogy az állam és az egyház kettéválásával, a társadalom szekularizálódásával szakított minden sötét középkori elavultsággal, elképzelhetetlen módszerekkel veselkedett neki egy komplett nép kiirtásának.

FOTÓ: DEMECS ZSOLT

A világ mintha elképedt volna saját brutalitásán, jobbik részének tehetetlenségén, nagy nehezen ugyan, de beleegyezett az ismételt zsidó autonómia addig csak félve álmodott kezdeményezésébe. A zsidó állam ismételt megalakulása és fenntartása azonban, csakúgy, mint korábban, közel sem békés. Az újkori zsidó honfoglalás, avagy „hon újrafoglalás", azonnal felébresztette nemcsak a környező arab országok ellenszenvét, de kezdettől fogva megosztotta és megosztva tartja a világ országait. Az Izrael-ellenesség nem csak geopolitikai kérdéssé, de szinte divattá vált. A világ hatalmasságai folyamatosan politikai kártyaként használják a zsidó állam támogatását vagy ellenzését, azt sulykolva, hogy Izrael léte nem történelmi legitimitáson, pusztán a vezető hatalmak kényén-kedvén múlik.

Ahogy Auschwitz emléke valóban történelmi távlatba szürkül, úgy halványul a világ népeinek lelkiismereti önbuzgósága is, a második világháború utáni harmadik-negyedik nemzedék könnyen felejt és könnyen kapható a kétségkívül sikeres, Izrael-ellenes propagandára. Ennek a társadalmi „rákos daganatnak" az összetétele azonban nem más, mint egy új mutációja a korábbi betegségnek.

A zsidó nép, amely már oly sok mindent látott közel négyezer esztendős létezése során, pontosan tudja, hogy sem a zsidó autonómia megléte, sem annak esetleges megszűnése (Isten ments!) nem tünteti el az ellene táplált ősi gyűlöletet, maximum, ahogy történelmünk során többször is tapasztaltuk, átalakítja azt.

Bölcseink azt tanítják, hogy a Teremtő, aggódó atyaként maga is könnyeket hullat népének nehéz óráiban. Izrael államának ellenségei a zsidó nép és a Teremtő ellenségei is egyben, az oly régóta vágyott megváltás pedig, immáron történelmileg is bizonyítottan, az egyetlen gyógyír erre a négy millenniumot átvészelt betegségre, mihamarább, napjainkban. Ámen.

ŐSZI ÜNNEPEK 5777. ÉVI IMAREND

ÓBUDAI ZSINAGÓGA

Október 2. (vasárnap)
18:30 Ros hásáná előestéje, ima és ünnepi kidus
Október 3. (hétfő)
10:00 Ros hásáná 1. napja – Sáchárit
12:00 Sófárfújás
17:30 Táslich (találkozó a Rozmaringnál)
18:30 Ros hásáná 2. napjának előestéje, ima, ünnepi kidus és ünnepi vacsora
Október 4. (kedd)
10:00 Ros hásáná 2. napja – Sáchárit
12:00 Sófár fújás
Október 7. (péntek)
18:00 tanulás
18:30 Kábálát Sábát
Október 8. (szombat)
10:00 Megtérés szombatja – Sáchárit
Október 11. (kedd)
17:00 Böjt előtti étkezés. Böjt kezdete: 17:45
18:00 Kol Nidré, Jom Kipur előestéje
Október 12. (szerda)
10:00 Jom Kipur Sáchárit
12:00 Mázkir; 17:00 Mincha; 18:00 Neila
18:47 Böjt vége, böjt utáni étkezés

VASVÁRI PÁL UTCAI ZSINAGÓGA

Október 2. (vasárnap)
7:00 Szlichot
18:00 Ros hásáná előestéje, ima és ünnepi kidus
Október 3. (hétfő)
9:15 Ros hásáná 1. napja – Sáchárit
11:30 Sófárfújás
17:00 Táslich a Lánchíd pesti oldalán
18:00 Ros hásáná 2. napjának előestéje
Október 4. (kedd)
9:15 Ros hásáná 2. napja – Sáchárit
11:00 Sófárfújás
17:30 Minchá, Fárbrengen
Október 7. (péntek)
17:00 Kabbala óra
18:00 Minchá, a szombat fogadása
Október 8. (szombat)
9:15 A Megtérés szombatja – Sáchárit
Október 11. (kedd)
18:00 Kol Nidré, Jom Kipur előestéje
Október 12. (szerda)
9:15 Jom Kipur
12:00 Mázkir;16:15 Mincha; 17:15 Neila
18:47 Böjt vége

Jom Kipurkor az előírás szerint nem szabad bőr lábbelit viselni.
Kérjük, hogy vászon-, vagy műanyag cipőben vegyenek részt a Jom Kipuri imádkozásokon!

Október 16. (vasárnap)
18:30 Szukkot előestéje és ünnepi Kidus
Október 17. (hétfő)
10:00 Szukkot 1. napja Sáchárit
17:30 Szukkot 2. napjának előestéje és ünnepi kidus
Október 18. (kedd)
10:00 Szukkot 2. napja Sáchárit
17:30 esti ima, ünnep búcsúztatása
Október 21. (péntek)
18:00 tanulás
18:30 Kábálát Sábát és Kidus
Október 22. (szombat)
10:00 Sáchárit – reggeli ima
***Október 23. (vasárnap)* Hosáná Rábá**
10:00 Sáchárit – reggeli ima
Smini Áceret előestéje 18:30 Esti ima
19:00 Körmenet, és ünnepi kidus
***Október 24. (hétfő)* Smini Áceret**
10:00 Sáchárit; 12:00 Mázkir; 17:30 esti ima
18:30 Szimchát Tórá előestéje, Körtánc, Kidus
Október 25. (kedd)
10:00 Szimchát Tórá Sáchárit; 11:00 Körtánc
17:30 Ima és ünnep búcsúztató Fárbrengen
Október 28. (péntek)
18:00 Tanulás
18:30 Kábálát Sábát és Kidus
Október 29. (szombat)
10:00 Brésit szombatja Sáchárit

Október 14. (péntek)
17:30 Minchá, Kábálát Sábát
Október 15. (szombat)
9:15 Reggeli ima, Tóra-olvasás
Október 16. (vasárnap)
17:30 Szukkot előestéje, ünnepi kidus
Október 17. (hétfő)
9:15 Szukkot 1. napja Sáchárit és Luláv
17:30 Szukkot 2. napjának előestéje, ünnepi kidus
Október 21. (péntek)
17:30 Minchá, Kábálát Sábát, kidus
Október 22. (szombat)
9:15 Reggeli ima, Tóra-olvasás
Október 23. (vasárnap)
8:00 Hosáná Rábá
17:30 Smini Áceret előestéje
18:30 Körmenet és kidus
***Október 24. (hétfő)* Smini Áceret**
9:15 Smini Áceret; 11:00 Mázkir
17:30 Szimchát Tóra előestéje.
18:30 Körtánc, Kidus
Október 25. (kedd)
9:15 Szimchát Tórá
17:00 Minchá, Fárbrengen
Október 28. (péntek)
17:00 Minchá, Kábálát Sábát; 18:00 Kabbala óra
Október 29. (szombat)
9:15 Brésit szombatja

Mindenkinek eredményekben és örömökben gazdag, boldog új évet kíván az EMIH és a Budapesti Talmud Egylet!

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!
Várjuk jelentkezését:
06 1 510 00 17
www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősotthon? - Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kiélvezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbira, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban - a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősotthonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiázik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok - színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatáscsomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban - mely az egyik legnagyobb magán idősotthonhálózat - elérhető áron találnak igazi otthont, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!" - invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

בס"ד

Fedezd fel Izraelt az EMIH Taglit csoportjával!

UTAZZ VELÜNK *INGYEN* IZRAELBE!

JELENTKEZZ, HA:

- már betöltötted a 18-at és leérettségiztél, de még nem töltötted be a 27-et
- még nem jártál Izraelben Szochnut által támogatott úton
- nem vettél részt tanulmányi programon Izraelben
- nem vagy izraeli állampolgár vagy 12 éves korod óta nem élsz Izraelben

MIKOR?

2016. DECEMBER 26. – 2017. JANUÁR 4.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ:
OKTÓBER 30.
(Jelentkezési sorrendben töltjük fel a helyeket, az első út 40 fős lesz.)

Kérdéseddel keress minket bátran:
Bánki Artúr
Telefon: 06 1 268 0183
E-mail: taglit@zsido.com

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG